

Rodullistettujen nuorten rasismikokemukset koulumaailmassa

Sosiaalitieteiden kandi -tutkielma

Laatija(t): Hayat Jama

5.1.2025
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä(t): Hayat Jama

Otsikko: Rodullistettujen nuorten rasismikokemukset koulumaailmassa

Ohjaaja(t): Yliopistonlehtori Johanna Nurmi

Sivumäärä: 35 sivua

Päivämäärä: 5.1.2025

Tiivistelmä

Tutkielma tarkastelee Suomessa ja Ruotsissa asuvien rodullistettujen nuorten kokemaa rasistista syrjintää. Tutkielman tavoitteena on tarkastella nuorten kokemia rasismien ja syrjinnän eri muotoja kouluympäristössä. Nuorten toinen tärkeä arjen kohtaamispaikka asuinympäristön lisäksi on koulu, joka voi ylläpitää epäoikeudenmukaisuutta. Näin ollen viitekehyyksiksi valikoitui rakenteellinen rasismi, jossa kyse on syrjivistä käytännöistä tai hienostuneista rodullistamattomista diskursseista (Miles 1994, 128). Rakenteellisen rasismien lisäksi käytän rasismien lähikäsitteistöä viitekehyyksinä, kuten syrjintää ja rodullistamista. Rodullistaminen on prosessi, jossa toista henkilöä liitetään ennakkoluuloa tai stereotyyppioita ihonvärin tai etnisen taustan takia. Syrjinnällä tarkoitetaan toisen henkilön kohtelua huonommin henkilökohtaisen ominaisuuden, kuten iän ja kansalaisuuden vuoksi. Vaikka nuorten kokemaa rasismia on jonkin verran tutkittu Suomessa, aiheesta on tarve lisätutkimukselle.

Metodina toimii kirjallisuuskatsaus. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on kuvailla, selittää ja kartoittaa katsastusprosessi johdonmukaisesti, kriittisesti sekä läpinäkyvästi (Vilka 2023). Katsaukseen valitsin yhteensä 9 tutkimusta Suomesta ja Ruotsista. Tutkielman tavoitteena ei ole tehdä vertailua Ruotsin ja Suomen rasismien muotojen välillä, vaan pyrin tarkastelemaan nuorten kokemaa rasismia yhtenäisenä ilmiönä ilman erottelua.

Tulokset osoittavat, että rodullistetut nuoret kohtaavat sekä rakenteellista että tietoista rasismia. Ihminen voi tiedostamattaan tai tietoisesti ylläpitää rasismia. Rakenteellista rasismia on huomattavasti vaikeampaa tunnistaa kuin arjen rasismia, kuten nimittelyä ja loukkauksia. Aineistoissa korostui neljä pääteemaa, joita nuoret kohtasivat kouluissa. Näitä ovat rodullistaminen, arjen rasismi, opettajan epätasa-arvoinen kohtelu ja syrjintä. Tutkimuksen mukaan rasismien muodot ovat kietoutuneita toisiinsa, mikä tekee niiden erottelusta vaikeaa. Tutkimustulosten perusteella rodullistetut nuoret voivat kohdata rakenteellista ja tietoista rasismia samanaikaisesti, mikä heikentää entisestään heidän hyvinvointiaan ja lisää ulkopuolisuuden kokemusta. Näin ollen nuorten kokemukset korostavat opettajien ja muiden koulun toimijoiden velvollisuutta puuttua välinpitämättömyyteen ja vastustaa aktiivisesti rasismia.

Avainsanat: rasismi, syrjintä, koulu, nuoret, rodullistaminen

1 Johdanto

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4
2. Rasismi	
2.1 Rodullistettu	
2.2 Rasismin määrittely ja sen eri muodot	
2.3 Rakenteellinen rasismi	
2.4 Syrjintä.	
3. Rasismi Suomessa.	16
3.1 Rodullistettujen henkilöiden kokema rasismi	
3.2 Syrjinnän seuraukset	
4 Tutkimusasetelma	19
4.1 Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymys	
4.2 Kirjallisuuskatsaus	
4.3 Aineisto ja aineistovalintaprosessi	
4.4 Tutkielmassa käytetyt aineistot	
4.5 Tutkielman eettisyys ja luotettavuus	
5. Nuorten rasismikokemukset kulu ympäristössä	25
5.1 Rakenteellisen rasismin muodot	
5.1.1 Erilaisuuden kokemus	
5.1.2 Opettajien epätasa-arvoinen kohtelu	
5.2 Tietoinen rasismi	
5.2.1 Arjen rasismi ja mikroaggression muodot kouluissa	
6 Yhteenveto.	33
6.1 Pohdinta	

1. Johdanto

Oletko koskaan kuullut opettajan tai muun koulun henkilökunnan sanovan sinulle: ”En olisi odottanut tätä sinulta” (Yle 2020)? Tai kuullut opinto-ohjaajan sanoneen sinulle opintosuunnitelmaa tehdessä, että ”hae ammattikouluun lukion sijasta” huolimatta omista toiveistasi. Onko sinulle puhuttu englantia julkisissa palveluissa, kuten asiakaspalveluissa olettaen, ettet puhu valtaväestön kieltä ihonvärisi takia. Onko sinulle sanottu, että ”Mistä oikeasti olet kotoisin”, vaikka olet kertonut, että olet Suomesta tai vastaavasti oletko kuullut sinulle sanovan, että ”sinähän puhut täydellisesti suomea”? Oletko kohdannut jatkuvan oletuksen kohteeksi, joissa ihmiset tekevät outoja oletuksia ihonvärisi, nimesi tai etnisen taustasi vuoksi (Tolonen 2019)? Onko kykyjäsi aliarvioitu ja vähätelty johtuen etnisen taustan tai ihonvärin vuoksi? Oletko kohdannut opettajan taholta epäoikeudenmukaista kohtelua esimerkiksi tilanteessa, jossa sinua on rangaistu samasta teosta ankarammin tai, jossa kantasuomalaista oppilasta ei ole lainkaan rangaistu? Oletko kertonut rasismikokemuksestasi ja sinulle sanottu, että ”ei sitä tarkoitettu vakavasti” tai ”se oli vain vitsi”? Lisäksi kohtaatko tilanteita, joissa ihmiset kysyvät jatkuvasti henkilökohtaisia kysymyksiä liittyen kulttuuriisi tai uskontoosi, joita muilta ei kysytä?

Nämä esimerkkilauseet tiivistävät tutkielmani aihetta. Moni rodullistettuista nuorista on saattanut kuulla vastaavia lauseita. Rodullistaminen on viimeisin ja ratkaisevin vaihe, jossa tehdään erottelua ulkonäköpiirteiden, kuten ihonvärin tai etnisen taustan perusteella (Liebkind ym. 1994). Näillä ennakkoluuloisilla ilmauksilla pyritään rajoittamaan nuorten mahdollisuuksia ja arvoaan sekä kykyjä ja asettamaan hänet automaattisesti kantasuomalaisia alemmalle tasolle, ikään kuin hän ei olisi kykenevä saavuttamaan tavoittelemansa asiaa. Rodullistettuja henkilöitä usein ohjataan matalapalkkaisille aloille esimerkiksi lähihoitajaksi ottamatta huomioon heidän todellisia toiveitaan ja kykyjään. Kurki (2018) toteaa, että erityisesti maahanmuuttajanaisia ohjataan hoiva-alalle, mikä on osa rasismia. Rasismi on ajatus siitä, että joku ihminen tai ihmisryhmä nähdään alempiarvoisena esimerkiksi ihonvärinsä tai etnisen taustansa vuoksi. Näillä esimerkeillä on pitkäaikaisia seurauksia heidän mielenterveyteensä ja ne saattavatkin vielä aikuisiässä vaikuttaa hyvinvointiinsa (esim. Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2024; Carter ym. 2017). Toistuvat rasismikokemukset voivat traumatisoida henkilön (Tolonen 2019; Euroopan komissio 2020; Carter ym. 2017). Tällaiset kommentit vahvistavat kielteisiä stereotyyppioita ja luovat ulkopuolisuuden kokemusta nuorissa. Lisäksi rasismikokemukset

heikentävät itsetuntoa ja luo nuorissa jatkuvan kamppailun itsensä kanssa. Nuori kertoo, että joutuu jatkuvasti kamppailemaan ja todistamaan itselleen, että pystyy samaan kuin muut valtaedustajan nuoret (Yle 2019).

Viime aikoina teema on ollut nousussa ja tästä on hiljattain alettu keskustella Suomessa. Hiljattain julkaistu väitöskirja Sahlströmin ja Sillimanin (2024) toimesta nosti esille yhteiskunnallista keskustelua: tutkimuksen mukaan rodullistetut oppilaat saivat heikompia arvosanoja kuin kantasuomalaiset samantasoista suorituksista. Tämä kertoo siitä, kuinka instituutioissa, kuten kouluympäristössä ylläpidetään vielä rasistisia käytänteitä. Koulussa tapahtuva rasismi on usein hienovaraisempaa ja näkymätöntä, jolloin sitä on vaikea huomata ja tunnistaa sekä puuttua. Tämä tutkimus osoittaa, että vaikka antirasismi on Suomeen hiljattain tullut ja Suomessa on pyritty vastustaa rasismia ja vahvistaa monikulttuurisuutta, rasismia on vieläkin Suomessa. Rasismi on monelle rodullistettulle henkilölle arkipäiväistä, jolloin he ovat tulleet tottuneiksi kohtaamaan sitä arjessaan (Yle 2015). Etnisten vähemmistöjen kohtaama rasismia on edelleen, vaikka kaikki eivät sitä huomaa. Erityisesti vähemmistöön kuuluvat afrikkalaistaustaiset ihmiset kokevat eniten rasistista häirintää Suomessa verrattaessa kahtatoista EU-maata. Afrikkalaistaustaisille henkilöille rasismi on arkipäiväistä, ja he kohtaavatkin syrjintää kuukausittain, viikoittain tai päivittäin. (Euroopan perusoikeus 2018.)

Kuten edellisessä luvussa tuli esille, aihe on merkittävä ja tärkeä, sillä rasismin ja syrjinnän vaikutukset ulottuvat pitkälle yksilöiden mielenterveyteen ja heidän yhteiskunnalliseen osallisuuteensa. Usein rasismista vaietaan Suomessa, (Maailma.net 2011) mikä osaltaan vahvistaa rasismin olemassaoloa. Jotta voisimme alkaa poistamaan rasistisia rakenteita yhteiskunnassa ja nimenomaan rakenteellista epäkohtia, on merkittävää keskustella avoimesti näistä näkökohdista ja kohdistettava huomiota erityisesti koulutuksen merkitykseen, sillä koulutuksella on suuri merkitys sekä rasismin ehkäisemiselle että sen ylläpidolle. Opettajat voivat vaikuttaa, siihen mihin opiskelijat etenevät ja mitä uskaltavat tavoitella elämässä (Silliman & Sahlström 2024).

Haluan tutkielmassani kartoittaa ja analysoida rodullistettujen nuorten kokemuksia rasismista ja syrjinnästä kouluissa sekä millaisia rasismin muotoja he kohtaavat siellä. Nuoret ovat monimuotoinen ryhmä, sillä heidän elämäntilanteensa ja tarpeet vaihtelevat. Tämän vuoksi puhuttaessa nuorista tarkoitan Mustosen ym. (2019) määrittelemällä tavalla, jossa nuoruus nähdään elämänvaiheena, joka sijoittuu 12 ja 24 vuoden välillä. Suomessa nuorten kokemasta

rasismista kouluissa on tehty jonkin verran tutkimusta, mutta tutkimustietoa on edelleen rajallisesti. Vaikka aiempia tutkimuksia on olemassa, tarve jatkotutkimukselle on suuri tarkasteltavasta aiheesta. Monissa tutkimuksissa on vältetty rasismien käsitteen käyttö ja sen sijaan on käytetty syrjintä-käsitettä, mikä on osittain ongelmallista ja harhaanjohtavaa. Pysin tutkielmassani pääosin käyttämään aineistoja, jossa käsitellään suoraan rasismia. Tämän vuoksi vertaisarvioituja suomalaisia tutkimuksia oli suhteellisen suppeasti, minkä vuoksi jouduin turvautumaan myös ruotsalaisiin tutkimuksiin saadakseni laajemman näkökulman.

Vaikka tarkastelen tutkielmassani Suomen lisäksi Ruotsia, kyse ei ole tehdä erotteluja näiden maiden välillä, vaan tarkastella molempia maita yhdessä. Tutkielman tavoitteenani ei siis ole selvittää, että onko nuorten kokemassa rasismissa eroja näiden kahden maan välillä. Ajattelen, että näissä molemmissa maissa nuoret kuitenkin kohtaavat suhteellisen samanlaisia rasismien muotoja, eikä suuria eroja ole, joten en näe tarpeelliseksi tarkastella maiden välisiä eroja. Lisäksi Suomen ja Ruotsin maiden välillä on samankaltaisuutta esimerkiksi koulujärjestelmässä ja lainsäädännössä, mikä selittää sen, että molemmat maat kuuluvat pohjoismaiseen hyvinvointimalliin. Luvussa neljä tulen käsittelemään tarkemmin maantieteellisestä rajauksesta sekä Suomen ja Ruotsin välisiä eroja koulutuspolitiikassa.

Kandidaatintutkielmani sisältää kuutta lukua. Ensimmäisessä luvussa johdattelen lukijaa aiheeseen. Luvussa kaksi käsittelen teoreettisessa viitekehyksessä tutkielmani keskeisimpiä käsitteitä, kuten rodullistamista ja rakenteellista rasismia. Luvussa kolme tarkastelen nuorten kokemaa rasismia ja syrjintää peilaten aikaisempaa tutkimusta. Neljännessä luvussa kuvaan tutkielman toteutusprosessin sekä esittelen käyttämäni aineiston taulukoinnin avulla. Viidennessä luvussa esittelen tutkielmani tuloksia ja pohdin niitä tutkimuskysymykseni valossa. Viimeinen eli kuudes luku koostuu yhteenvedosta ja pohdinnasta.

2. Rasismi

Tässä luvussa tarkastellaan tutkielman kannalta merkittäviä käsitteitä aiempaa tutkimusta peilaten. Seuraavaksi käsittelen rasismia ja sen lähikäsitteitä, joita pyrin määrittelemään. Lisäksi pohdin rakenteellista rasismia ja syrjintää, joka toimii teoreettisena viitekehysenä.

2.1 Rodullistaminen

Rasismista on vaikea puhua viittaamatta rotuoppeihin. Rasismilla tarkoitetaan usein vanhoihin rotuoppeihin perustuvia erontekoja sekä niihin liittyvää toimintaa. Erilaisia ihmisrotuja sekä niiden välisiä eroja ja eriarvoisuutta perustelemaan pyrkinyt vanha rasismi on vaikuttanut myös suomalaisten maailmankuvaan. (Rastas 2005, 79.) Rotu termin käyttöä on Suomessa vältetty (Keskinen, Seikkula & Mkwesha 2021; Puuronen 2011, 49). Syynä on se, että sen katsotaan vahvistavan rasistisia puhetapoja (Puuronen 2011, 49). Rotu käsitettä on korvattu puhumalla etnisyydestä. Rodun avulla pyritään tuottamaan valtasuhteita, joita ei voi selittää muiden luokittelujen, kuten sukupuolen avulla. Kriittisessä rotu keskustelussa rotua ei ymmärretä biologiseksi ominaisuudeksi vaan sosiaalisesti tuotetuksi, joka perustuu ihmisen fyysisiin piirteisiin, kuten pukeutumiseen. Rodun ajatuksella oikeutetaan eriarvoisia sosiaalisia suhteita ja se liittyy siihen, miten ihmiset identifioituvat ja millaisiin ryhmiin he kokevat kuuluvansa. Rodun käsite liittyy läheisesti eurooppalaisen alueellisen identiteetin muodostumiseen sekä kolonialismin, imperialismin ja rasismin historiaan. (Keskinen, Seikkula & Mkwesha 2021.)

Rodun käsitettä käytetään laajasti universaalina kuvailevana kategoriana, jonka tarkoituksena on korostaa Itsen ja Toisen välisiä kollektiivisia eroja. Ihmiset yleisesti ottaen olettavat edelleen, että rotuja on olemassa erillisinä, biologisesti määrittäytyneinä kollektiiveina, vaikka rotujen hierarkian ajatus ei enää esitetä politiikan muodollisilla näyttämöillä. (Miles 1994, 113.) Yhteiskuntatieteissä rotu-käsitteellä viitataan ryhmiin, jotka ovat rakentuneet sosiaalisissa ja kulttuurisissa käytännöissä, ja joiden määrittelyssä sekä asemoitumisessa fyysisillä ominaisuuksilla, kuten ihonvärillä, on merkitystä (Rastas 2005, 81). Rodullistaminen on keskeisessä asemassa, kun pyritään ymmärtämään ja tutkimaan nykyisiä rasistisia puhetapoja. Vaikka rodun käsite ja idea ovat sosiaalisia konstruktioita, rotu on samalla sosiaalinen tosiasia, jolla on todellisia vaikutuksia ihmisten elämään. (Puuronen 2011, 49-50.)

Rotujärjestelmä ei lainkaan perustu rodun vanhaan, biologiseen merkitykseen vaan erilaisten etnisten ja kulttuuristen ryhmien rodullistamiseen (Puuronen 2011, 49). Rodullistamisella

viitataan prosessiin, jossa kiinnitetään huomiota erilaisiin tapoihin ja käytäntöihin, joiden kautta käsitykset rodusta ja hierarkkisista asetelmista muotoutuvat osaksi yhteiskunnallista todellisuutta erilaisissa instituutioissa, arkisissa vuorovaikutustilanteissa ja politiikassa. Rodullistamista on lähestytty eri näkökulmista erityisesti tutkijoiden keskuudessa. Suomalaiset tutkijat määrittelevät, että rodullistaminen viittaa ei-valkoiisiin ryhmiin, esimerkiksi tummaihoisiin ja aasialaistaustaisiin ihmisiin. (Keskinen, Seikkula & Mkwesha 2021.)

Ruotsalainen tutkija Irene Molina määrittelee rodullistamisen prosesseiksi, joissa ryhmiä luodaan ja erotellaan rodun perusteella. Lisäksi hän painottaa, että rotu ei ole pelkästään yksilöllinen kokemus, vaan rakenteellinen prosessi, joka vaikuttaa laajasti elämän osa-alueisiin. (Molina 1997.) Ylva Habelin mukaan rodullistaminen tässä kontekstissa viittaa prosessiin, jossa mustien väestöryhmien koulutuskokemukset ja mahdollisuudet muovautuvat sosiaalisen ja historiallisen kehyksen myötä, luoden samalla esteitä heidän tasa-arvoiselle osallistumiselleen. Osa tutkijoista näkee rodullistamisen kulttuurisena ilmiönä, joka painottaa merkitysten ja toistuvien oletusten liittämistä ruumiisiin. Suomessa puhuttaessa rodullistetuista tarkoitetaan ei-valkoiisiin ryhmiin, kuten ruskeisiin ja aasialaistaustaisiin ihmisiin. Nykyisessä Suomessa rodullistavat prosessit ja rodun ajatukseen perustuvat erottelut heijastavat ja ylläpitävät yhteiskunnan valtasuhteita. Näin ollen rodullistavat prosessit tuottavat ja vakiinnuttavat eri ryhmien välisiä valtasuhteita. (Keskinen, Seikkula & Mkwesha 2021.)

Ihmiset usein luokittelevat ja määrittelevät toisiaan ulkonäön, kuten etnisyyden ja ihonvärin, perusteella tiettyyn ryhmään. Tämä ilmiö on sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakennettu. Fyysisten piirteiden lisäksi tai sijasta rodullistaminen perustuu esimerkiksi uskontoon, kieleen tai pukeutumiseen (Ryynänen 2021, 331). Rodullistamisprosessissa ”ihmisrotu ” nähdään niin uhkaavana ja kielteisenä, että sitä ei enää pidetä inhimillisenä, mikä tekee mahdolliseksi kohdella siihen ryhmään kuuluvia ihmisiä, miten tahansa (Jaakkola ym. 1994, 43). Rasisisissa esitystavoissa rotu ei aina ole suoraan näkyvässä, vaan se ilmenee usein oletuksissa eri kansoista, siihen kuulumisen määrittymisestä ja niiden olemuksesta (Rastas 2005,86). Ihmisten rodullistaminen johtaa myös rakenteiden ja instituutioiden rodullistamiseen, jotka syntyvät ihmisten toiminnan tuloksena. Kun ihmisiä luokitellaan kollektiiveiksi ruumiillisten piirteiden perusteella, näiden kollektiivien väliset suhteet rakentuvat osaksi poliittisia instituutioita ja prosesseja. (Miles 1994, 113.)

Tässä tutkielmassa käytän rotu käsitteen sijaan rodullistamisen, joka viittaa niihin prosesseihin, joista heistä tehdään luokitteluja. Rodullistaminen on joustavampi käsitteenä, eikä siihen sisälly yhtä vahvaa olemuksellisuuden riskiä (Keskinen, Seikkula & Mkwesha 2021). Rotu käsitteenä voi olla ongelmallinen sen historian ja hierakkisten jaottelujen vahvistamisen vuoksi. Tutkielmassani viitataan rodullistamisen vähemmistöissä oleviin henkilöihin, jotka ovat kokeneet rasismia ja sen liittyviä erotteluja. Tässä kontekstissa rodullistamisella ei viitata ei- valkoisiin ryhmiin, vaan siihen sisältyy myös etnisessä vähemmistöissä oleviin henkilöihin. Rasismi ei rajoitu pelkästään tummaihoisiin henkilöihin, vaan myös ei- tummaihoiset, kuten vaaleaihoiset henkilöt voivat kokea rasismia. Tutkielman aineiston kohderyhmäksi valikoitui pääosin rasismia kokeneiden nuorten kokemuksia. Näin ollen ei voida tehdä selkeää erottelua viittaamaan rodullistamisen pelkäksi tummaihoisten tai tietyn etnisen vähemmistön kokemaksi. Tämän vuoksi viitataan rodullistamisella heihin, jotka luokitellaan erilaiseksi siitä valtaväestön yhteiskunnasta.

2.2 Rasismin määrittely ja sen eri muodot

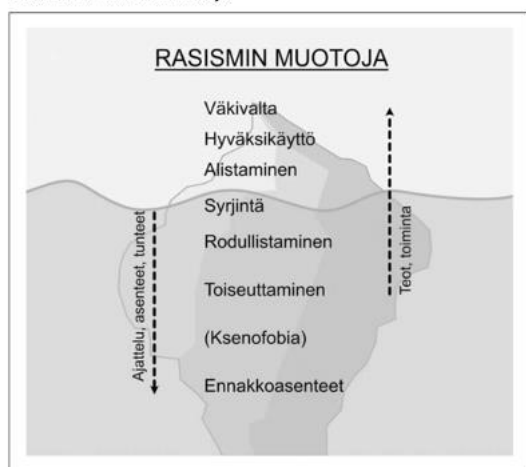
Rasismi käsitteenä on moniselitteinen, sillä se voi tarkoittaa erilaisia asioita eri yhteyksissä. Se näkyikin esimerkiksi tutkimuskirjallisuudessa ja arkipuheessa. Rasismia on myös määritelty erin tavoin tieteenalojen sisällä (Rastas 2007, 72). Rasismin ideana on ihmisryhmän arvottaminen alempiarvoiseksi heidän ominaisuuksiensa perusteella, kuten kansallisuuden, etnisyyden tai kulttuurin perusteella. Ryytäsen (2020) mukaan rasismi perustuu ajatukseen, jossa ihmiset jakautuvat luonnostaan eriarvoisiin ryhmiin. Usein rasismissa on kyse vitseistä, latautuneista ilmaisuista, pienistä eleistä ja ajattelemattomista tavoista, joiden rasistisuuden tunnistamiseksi toimijan olisi pysähdyttävä ja reflektoida toimintaansa tarkemmin (Pitkänen 2017, 66). Rasismi perustuu ajatukseen, että tietty ryhmä nähdään moraalisesti, älyllisesti tai kulttuurisesti ylivoimaisena ja että nämä ominaisuudet siirtyvät sukupolvelta toiselle (Liebkind ym. 1994).

Rasismin käsitteistön ymmärtämistä täydentää arjen rasismi, joka otettiin käyttöön Essedin (1991) toimesta. Arjen rasismilla tarkoitetaan ryhmien välisiin voimasuhteisiin liittyvää vallankäyttöä, jossa rasistiset käsitykset rakentuvat osaksi toistuvia arkipäiväisiä käytäntöjä; esimerkiksi ihonväri tai uskonnollisesta vakaumuksesta kertova pukeutuminen tulkitaan merkiksi henkilön muista ominaisuuksista (Lehtovaara 20, 624; Seikkula & Hortelano 2020–2021). Arjen rasismia ovat esimerkiksi loukkaavat eleet ja katseet, nimittely, syrjintä, vältteleminen ja fyysiset hyökkäykset (Zacheus ym. 2017, 4; Sinokki 2017, 273; Puuronen 201,

60). Rasismien käsitettä voisi lähestyä Ryynäsen (2020) kuvaaman jäävuoren avulla. Rasismia voisi katsoa yläkäsitteenä, jolloin rasismien alapuolelle mahtuisi muita lähikäsitteitä, muun muassa syrjintä, mikroaggressio ja toiseuttaminen (kuva 1).

Ryynänen kuvaa rasismien ilmenemismuotoja siten, että luettelon alussa ovat ne muodot, jotka ilmenevät tekoina. Kun luetteloa tarkastellaan alaspäin, ilmiöt liittyvät yhä vähemmän tekoihin ja enemmän ihmisen sisäisiin ilmiöihin, kuten ajatteluun, asenteeseen ja tunteisiin. Väliin jää käsitteitä, jotka eivät suoraan kuvaa asenteita tai toimintaa. Esimerkkinä on syrjintä, joka voi ilmentyä sekä syrjivinä asenteina että käytöksenä. Toiseuttavan asennoitumisen lisäksi on olemassa toiseuttavaa käytöstä ja toiseuttavia puheita. Toiseuttamisella viitataan erilaisuuden korostamista ja rakentamista. Sen avulla usein viestitään, omalla toiminnalla ja ajatuksella, että joku ei kuulu osaksi ”meitä”. Toiseuttamisessa nähdään tietty ryhmä tai yksilö ulkopuolisena ja alempiarvoisena yhteiskunnassa. Toiseuttaminen pohjautuu henkilön johonkin ominaisuuteen, kuten etnisyyteen, kulttuuriin, uskuntoon tai sukupuoleen, jota pidetään erilaisena suhteessa valtaväestön kulttuuriin. (Ryynänen 2021, 332.)

Kuvio 2: Rasismien ilmenemismuotoja.

Kuva 1. Rasismien ilmenemismuotoja Ryynäsen mukaan (2020).

Ryynäsen ajatuksena on, että rasismi ei ilmene vain räikeimmissä ja ilmeisimmässä muodoissa, kuten avoimessa väkivallassa tai syrjinnässä, jotka ovat helpoimmin tunnistettavia. Näin ollen nämä näkyvät muodot usein mielettään rasismiksi. Kuten Ryynänen (2020) toteaa, tietyt rasismien ilmenemismuodot jäävät yleensä huomaamatta tai vähemmälle huomiolle, ja näin menettävät rasismien merkityksen. Jäävuoren huipulla olevat muodot, kuten hyväksikäyttö ja väkivalta, nähdään keskeisinä, mikä johtaa siihen, että niihin on helpompi suhtautua negatiivisesti, sillä niiden ilmeneminen on helposti nähtävää ja täten helpompi puuttua näihin

tilanteisiin. Sen sijaan jäävuoren alemmassa tasossa olevat tunne- ja asennetason ilmiöt, kuten rodullistaminen ja toiseuttaminen, ovat vaikeammin havaittavissa. Ryynänen (2021, 339) mainitsee, että alemmalla tasolla ilmenevissä rasismien muodoissa voi herätä tunne siitä, ettei kyse ole enää rasismista. Tällainen ajattelutapa on ongelmallista ja vaatii muutosta, koska valtaosa rasismista koostuu juuri siitä vaikeasta havaittavasta, pinnan alla olevasta osasta. Erityisesti jäävuoren alapuolella piileviin rasismien ilmenemismuotoihin tulisi kiinnittää huomiota. Niitä ovat syrjintä ja toiseuttaminen. (Ryynänen 20221, 339.)

Vaikka nämä rasismien käsitteet kytkeytyvät toisiinsa ja niiden täydellinen erottaminen on haastavaa, on tärkeää ymmärtää niiden erilliset merkitykset ja ominaispiirteet. Kaikki eivät kohtaa rasismien kaikkia ilmenemismuotoja, ja syrjintä ei aina ole kuitenkaan rasismia. Syrjintä voi perustua muihin tekijöihin kuin etnisyyteen, esimerkiksi sukupuoleen, mutta tässä tutkielmassa keskityn etniseen syrjintään, jota rodullistetut henkilöt kokevat, ja jätän muut syrjintäperusteet käsittelyn ulkopuolelle. Kuten Ryynänen (2020, 339) totesi, se, milloin jokin teko on rasismia, pitäisi olla rasismia kohdanneen henkilön määritelmä, sillä jos määritellyn tekee ne, jotka eivät ole kohdanneet rasismia, he voivat vähätellä rasismien kokemuksia ja sen merkitystä rasismien kokeneille. Valkoisten ihmisten on vaikea tunnistaa tai nähdä rasismia, koska he eivät itse ole joutuneet kokemaan rasisistisia tekoja ja asenteita (Keskinen, Seikkula & Mkwesha 2021). Puuronen (2011, 61) esitti, että teon kohdistunut henkilö voi määritellä teon rasismiksi riippumatta tekijän aikeista. Jos määrittelyn tekevät ne, jotka eivät itse koe rasisistista käytöstä, heillä on taipumus vähätellä rasismien merkitystä hyvinvoinnille (Ryynänen 2021, 332). Sinokki kuitenkin huomautti, että tämä määritelmä on ongelmallinen, koska se voi johtaa virheelliseen tulkintaan, eikä tarjoa keinoa rasismien tunnistamiseksi. Hänen mukaansa on tärkeää määritellä etukäteen mitä lasketaan rasismiksi ja mitä ei (Sinokki 2017, 273.)

2.3 Rakenteellinen rasismi

Rasismia ei voi selittää pelkästään yksilöiden aikomusten perusteella, sillä se ei aina ilmene tietoisien tai tahallisten toiminnan avulla (Rastas 2007, 74), vaan voi ilmetä tiedostamattomina ennakkoluuloina tai syrjintänä. Ennakkoluuloisuudella viitataan jonkin ryhmän jäseniin kohdistuvia kielteisiä asenteita, käyttäytymistä ja tunteita joko suoraan tai epäsuorasti (Allport 1982). Lisäksi rasismi ei ole aina yksilöiden välistä toimintaa, vaan rasismia esiintyy myös yhteiskunnan rakenteissa, kuten instituutioissa. Rakenteellista rasismia ja yksilötasolla tapahtuvaa rasismia ei voi poissulkea toisistaan. Rasisistiset rakenteet eivät voisi syntyä ilman laajalle levinnyttä rasismia yksilötasolla, joka synnyttää nämä rakenteet, ja joita yksilöt

jatkuvasti ylläpitävät omalla toiminnallaan (Pitkänen 2017, 66). Rakenteellinen rasismi kuvaa tilanteita, jonka avulla tarkastellaan lainsäädännön ja instituutioiden toiminnan synnyttämää rasismia (Zacheus ym. 2017, 5). Erilaiset julkisten ja yksityisten instituutioiden käytännöt voivat synnyttää rakenteellista rasismia. Julkiset instituutiot, kuten terveydenhuolto, koululaitos ja oikeuslaitos lainsäädäntö voivat olla rasistisia. Lainsäädäntö voi tiedostamattaan saada aikaan rasismia ilman, että lainsäätäjät tietoisesti tuottaisivat rasistista ideologia tai tiedostamattaan olisivat ennakkoluuloja etnisiä tai kulttuurisia vähemmistöryhmiä kohtaan. Vaikka lait eivät itsessään aiheuttaisikaan rasismia, instituutioiden toimintaan voi liittyä rasistisia prosesseja, joiden tuloksena jotkin ryhmät joutuvat epäsuotuisaan asemaan. (Puuronen 2011, 59.)

Rakenteellisessa rasismissa on kyse institutionaalisista normeista ja käytännöistä, jotka asettavat eri etniset, kulttuuriset ryhmät muita huonompaan asemaan. Rakenteellisen rasismin muotoja ovat muun muassa syrjivät institutionaaliset käytännöt oikeuslaitoksessa, oppilaitoksissa ja työmarkkinoilla. Rakenteellisen rasismin seurauksena voi tapahtua ihmisoikeuksien ja poliittisten oikeuksien rajoittamista sekä heikompaa menestystä koulutuksessa. Lisäksi se voi huonontaa yksilöiden mahdollisuuksia osallistua omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin. (Puuronen 2011.) Kuten useissa tutkimuksissa on todettu, rodullistetut nuoret kokevat syrjintää usein kouluympäristössä (esim. Alansari ym. 2020; Rastas 2007; Zacheus ym. 2017; Souto 2011; Dovemark 2012; Hällgren 2006; Kurki & Niemi 2024). Vaikka koulutusjärjestelmä, kuten muutkin instituutiot, ovat sitoutuneet edistämään tasa-arvoisia mahdollisuuksia, koulu toimii silti keskeisenä eriarvoisuuden tuottajana (Kurki 2008, 45).

Koulun rakenteissa tapahtuvaa rasismia niin sanottua rakenteellista rasismia on vaikea tunnistaa. Koulun oppilaiden ja opettajien on usein vaikea tunnistaa opetussuunnitelmiin piiloutuvaa rakenteellista rasismia, mutta se voi vaikuttaa etnistä taustaa omaavien opiskelijoiden kokemukseen opiskelun mielekkyydestä. Esimerkkinä rakenteellisesta rasismista voidaan mainita Zacheuksen ym. (2017) tutkimus, jossa nuoret kertoivat opettajien syrjineen heitä arvosanojen antamisen yhteydessä. Tämä tukee myös johdannossa tuomani tutkimusta, Sillimanin & Sahlströmin (2024) väitöskirja, jossa todettiin myös samaa tapahtuvan. Rakenteellinen rasismi siis mahdollistaa lainsäädännön ja eri instituutioiden toiminnan synnyttämää tai niihin sisältyvää rasismin tarkastelua (Puuronen 2011, 60). Rakenteellinen rasismi syrjäyttää ja heikentää nuorten mahdollisuuksia (Artemjeff & Sheikh 2023, 25). Heillä ei ole samanlaista mahdollisuuksia menestyä esimerkiksi työelämässä tai

koulutuksessa kuin valtaväestön edustajilla (Puuronen 2011, 59). Vuonna 2020 Yhdenvertaisuusvaltuutetun tekemän selvityksen mukaan rasismia esiintyy kaikilla koulutusasteilla. Selvityksen mukaan enemmistö vastaajista (67 %) on kokenut rasismia koulutuksessa. (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2020.)

Rasististen rakenteiden käsitteleminen osana koululaitosta näyttää olevan haastavaa, vaikka rakenteellinen eriarvoisuus on selkeää. Suomalaisen kouluinstituutiota ja sen yhdenvertaisuutta tarkastelevat tutkimukset korostavat sen, kuinka rasismien kysymykset jäävät usein piiloon kulttuurierokeskustelun varjoon. Keskustelu rakenteellisesta rasismista nojaa vahvasti vähemmistönuorten omiin ulostuloihin, kuten omiin kokemuksiin ja henkilökohtaisiin tarinoihin. Esimerkki koulujen eriarvoisesta kohtelusta voi olla maahanmuuttajataustaisten nuorten ohjaaminen suomi toisena kielenä -opetukseen riippumatta siitä, ovatko he syntyneet Suomessa tai oppineet suomen kielen pienestä pitäen. Tämä voi vaikuttaa vähemmistönuorten menestymismahdollisuuksiin. Suomalainen koulujärjestelmä on perinteisesti rakentunut kapearajaiseen ja homogeeniseen suomalaisuuteen, jossa normista poikkeavia määritellään usein ”maahanmuuttajiksi” – riippumatta siitä, että ovatko he oikeasti sitä tai eivät. Lisäksi oppikirjojen kuvasto voi vahvistaa tätä kapeaa käsitystä suomalaisuudesta. Koulussa oppimateriaaleissa ja opetuksessa korostuu Eurooppa-keskeisyys, mikä saattaa jättää muiden kansojen ja kulttuurien historian sekä monimuotoisuuden vähäisille huomioille. (Artemjeff & Sheikh 2023, 25.)

2.4 Syrjintä

Aluksi esittelen esimerkkitapauksen syrjinnästä, minkä pohjalta on helpompi syventyä aiheeseen. Lukion viimeisenä vuonna järjestetään yksilöllistä opinto-ohjausta, joissa neuvotaan jatko- opintojen hakemisessa ja tulevaisuudensuunnitelmien tekemisessä. Ohjauksen tarkoituksena on antaa tietoja ja suosituksia erilaisista korkeakoulumahdollisuuksista sekä antaa tietoa hakuprosesseista. Tässä esimerkkitilanteessa rodullistetulle opiskelijalle ei anneta samanlaista yksilöllistä ohjausta kuin kantasuomalaiselle opiskelijalle, vaikka hänellä on hyvät akateemiset taidot ja kiinnostusta korkeakouluopintoihin. Ohjaajan asenne ja suhtautuminen tähän opiskelijaan on erilainen kuin kantasuomalaisiin. Ohjaaja saattaa aliarvioida opiskelijaa ja ilmaista, että tämä ei ole kykenevä pääsemään haluamaansa korkeakouluun, vaikka arvosanat olisivat riittävät. Tämänlainen syrjivä kohtelu voi vaikuttaa nuoren itsetuntoon ja häneen kykyihinsä. Tämä kyseinen esimerkkitapaus on etnistä syrjintää, jota käsittelemme tutkielmassani rasismien näkökulmasta. Syrjintä käsitteenä on monimuotoinen ja se sisältääkin erilaisia

ulottuvuuksia, ja sitä voi lähestyä eri näkökulmista. Syrjintä voi perustua muihin tekijöihin kuin etnisyyteen, kuten sukupuoleen, mutta tässä tutkielmassa keskityn nimenomaan etniseen syrjintään, jota rodullistetut vähemmistöt kokevat, ja jätän muut syrjinnän muodot tarkastelun ulkopuolelle. Etniseen alkuperään, kuten ihonväriin, perustuva syrjintä, tai uskontoon perustuva syrjintä liittyy rasismiin (Castaneda ym. 2012). Syrjinnällä tarkoitetaan yksilön tai yhteisön epäsuotuisaa kohtelua ilman hyväksyttävää syytä, ja sitä kohtaavat erityisesti vähemmistöön kuuluvat (Ryynänen 2020, 333; Lehtovaara 2021, 624).

Syrjintäkokemuksella viitataan yksilölliseen arvioon ja tunteeseen siitä, että on tullut syrjityksi. Syrjintäkokemukset ovat vahingollisia ja haitallisia yksilöille, jopa silloinkin, kun ne eivät täytä syrjinnän lainmääritelmää. (Rask & Castaneda 2017, 230.) Syrjintä nähdään välillisenä ja välittömänä. Välittömässä syrjinnässä jotakuta henkilöä kohdellaan huonommin kuin muita henkilöitä. Tästä on kyse esimerkiksi silloin, kun yritys ei palkkaa etnisiin vähemmistöihin kuuluvia. Välillinen syrjintä tarkoittaa sitä, että tiettyyn ryhmään kuuluvilla on muita vaikeampi täyttää jokin asetettu ehto. Hakijalta voidaan vaikkapa edellyttää täydellistä suomen kielen taitoa, vaikka se ei ole työn kannalta tarpeellista. (Ryynänen 2020, 333.) Erityisen syrjiviä ovat ne perusteet, joihin henkilö ei voi omilla valinnoillaan tai toiminnallaan vaikuttaa, kuten ihonväri tai etnisuus.

Suomen lainsäädännössä on määritelty syrjintäkielto. Se esitetään muun muassa perustuslaissa (731/1999), yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014), tasa-arvolaisissa (609/1986) ja työsopimuslaissa (55/2001). Myös Euroopan unionin (EU) perusoikeuskirjan 21 artiklassa esitetään rotuun tai etnisyyteen perustuva syrjintäkielto. Yhdenvertaisuuslain 8 §:n mukaan ketään ei tulisi syrjiä esimerkiksi iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen tai uskonnon perusteella. Laissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, välillinen ja välitön syrjintä sekä käsky tai ohje syrjiä. Positiivista erityiskohtelua ei nähdä syrjivänä vaan sen avulla edistetään yhdenvertaisuutta sekä poistetaan tai ehkäistään syrjintää. (Finlex 1325/2014.)

Launiksen (2017) mukaan on tietynyyppistä syrjintää, kuten ihonväriin, sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvää syrjintää, jota ei voida hyväksyä missään olosuhteissa. Hän on jakanut syrjinnän kolmeen eri ulottuvuuteen: suoraan ja epäsuoraan diskriminaatioon, toimintaan ja henkilöön kohdistuvaan diskriminaatioon sekä tilastolliseen ja yksilöityyn diskriminaatioon. Ensimmäinen ulottuvuus koskee epäsuoraa ja suoraa syrjintää. Syrjintä on suoraa, kun syrjinnän kohteena oleva piirre, kuten ihonväri tai etninen tausta, huomioidaan

tarkoituksellisesti ja suoraan päätöksenteossa tai kohtelussa. Epäsuora syrjintä taas toimii vastakkaisella tavalla. Epäsuora syrjintä on passiivista (esim. hiljaista hyväksyntää) tai syrjivän toiminnan sallimista. Toinen syrjinnän ulottuvuus liittyy henkilöön ja toimintaan kohdistuvaan diskriminaatioon. Syrjinnän kohde voi vaihdella riippumatta siitä, perustuuko syrjintä sellaisiin tekijöihin, johon henkilö voi itse vaikuttaa (kuten käytös tai toiminta), vai sellaisiin, joihin hän ei voi vaikuttaa (kuten persoonalliset piirteet). (Launis 2017, 261.)

Kolmas syrjinnän ulottuvuus on tilastollinen ja yksilöity syrjintä. Tilastollinen rasistinen syrjintä perustuu henkilöön liittyvään ominaisuuteen. Sitä ovat esimerkiksi poliisiviranomaisen ruumiintarkastukset lentokentällä, niin että ne kohdistuvat tiettyyn etniseen ryhmään kuuluviin matkustajiin. Huumausainekoiran käyttö lentomatrustajien ruumiintarkastuksessa on esimerkki ei-rasistisesta syrjinnästä, koska se kohdistuu huumausaineiden käyttäjiin heidän todellisten tekojensa perusteella, eikä esimerkiksi etnisen taustaan. Näin ollen yksilöidyn syrjinnän taustalla ei ole perusteita ryhmää koskeviin yleistyksiin. Tilastollinen syrjintä nähdään moraalisesti tuomittavampana kuin yksilöllinen syrjintä. Kuitenkin joissakin tilanteissa tilastolliselle syrjinnälle on oikeutettua esimerkiksi ajokortin poistaminen päihtyneiltä kuljettajilta, koska riskiryhmään kuulumisen on jossain määrin heidän oma valintansa. (Launis 2017, 263.)

Syrjinnän syyt ovat usein monimuotoisia. Yleensä siihen liittyy ihmisen ominaisuus, kuten ihonväri tai etnisyys. Kun syrjintä kohdistuu etnisyyteen, on kyse rasismista. Syrjintä nähdään usein rasismien synonyymiksi. Rasismista puhuttaessa usein käytetään rasismi-sanalla sijaan muita käsitteitä, kuten syrjintää. On ongelmallista olla käyttämättä rasismi-käsitettä ja käyttämään pelkästään syrjintä-käsitettä (Ryynänen 2020, 334), sillä syrjintä on terminä suppeampi ja jättää rasistiset asenteet sekä ajatukset käsittelyn ulkopuolelle. Lisäksi rasismi-käsitteen korvaaminen muilla käsitteillä hämärtää ja muuttaa rasismien merkityksen (Ryynänen 2020). Erityisesti tutkimuksissa olisi merkityksellistä ymmärtää rasismien käsitettä ja sen eri ulottuvuuksia sekä niiden merkityssuhteita. Lisäksi voi tulla syrjityksi monen eri tekijän perusteilla, mikä viittaa moniperusteiseen syrjintään. Moniperusteinen syrjintä on yksilön syrjinnän kohteeksi joutumista monen henkilökohtaisen ominaisuuden vuoksi. Esimerkiksi naispuolinen muslimimaahanmuuttaja voi kokea syrjintää uskontonsa, sukupuolensa ja etnisyytensä vuoksi. Usein etniseen vähemmistöön kuuluvat henkilöt kokevat moniperustaista syrjintää. Maahanmuuttajaväestö Suomessa kokee syrjintää (n.42 %) yleisemmin kuin kantaväestö (Kuusio ym. 2020).

3 Rasismi Suomessa

Tässä luvussa käsittelen nuorten kokemaa rasismia aikaisempien tutkimuksien pohjalta. Suomessa on tarkasteltu jonkin verran etnisten vähemmistöjen kokemaa syrjintää. Aikaisemmat tutkimukset ovat usein keskittyneet syrjinnän käsitteeseen sen sijaan, että ne olisivat käsittelyt suoraan rasismia. Käsittelen myös rasismin seurauksia, sillä arvelisin sillä olevan merkittäviä vaikutuksia nuorten hyvinvoinnille.

3.1 Rodullistettujen henkilöiden kokema rasismi

Syrjintää on eri elämän osa-alueilla. Aiempien tutkimuksien mukaan etniseen vähemmistöihin kuuluvat kokevat väkivaltaa jopa kaksi kertaa useammin kuin valtaväestö (Castaneda ym. 2015, 36). Erityisesti rodullistetut henkilöt kokevat rakenteellista rasismia, millä on vaikutusta kokonaisvaltaiseen hyvinvointiinsa. Etninen syrjintä on yleisin syrjintäperuste sekä Suomessa että koko Euroopan Unionin alueella (Rask & Castaneda 2019, 230). Afrikkalaistaustaiset henkilöt joutuvat kohtaamaan eniten rasistista häirintää ja syrjintää tutkimuksen kohteena olleissa 12 maassa (European union agency 2019). Syrjinnän yleisyyttä voidaan arvioida sekä syrjintätapausten että syrjintäkokemusten näkökulmasta. Rask & Castaneda (2017) toteavat, että kumpikaan ei kuitenkaan anna tarkkaa kuvaa syrjinnän laajuudesta. Todellista syrjintäkokemuksen lukumäärää on vaikea kertoa, sillä useat eivät tee ilmoitusta tai valitusta. Syinä voi olla muun muassa syrjinnän tunnistamattomuus, häpeä ja pelko leimautumisesta sekä aikaisempi pettymys tai epäluottamus tilanteen paranemiseen.

Suomessa asuvien maahanmuuttajataustaisten syrjintäkokemuksia on tutkittu laajasti Suomessa esimerkiksi maahanmuuttajien terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa (maamu) ja ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointitutkimuksessa (Maamu 2010–2012; UTH, 2014–2015). UTH-tutkimuksessa selvisi, että syrjintäkokemukset ovat yleisempiä Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta sekä muualta Afrikasta muuttaneiden keskuudessa (Castaneda ym. 2015). Pakolaiset kohtasivat eniten epäoikeudenmukaista kohtelua palvelujen piirissä (26 %) ja harvemmin työnperässä muuttaneet. Pakolaisella viitataan niihin, jotka ovat saaneet Geneven pakolaissopimuksen mukaan turvapaikan (Castaneda, Koponen & Rask 42, 2012). Maamu-tutkimuksessa keskityttiin venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisiin Suomessa. Kyseinen tutkimus osoitti, että joka viides venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista kohtasivat epäkunnioittavaa tai epäkohteliasta kohtelua. Epäoikeudenmukainen kohtelu tapahtui julkisissa tiloissa, kuten kadulla. Lisäksi oli yleistä, että he kohtaavat arkipäiväisessä elämässään arjen

rasismia, kuten nimittelyä ja sanallista loukkausta (Castaneda ym. 2012.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitos toteutti vuosina 2018–2019 FinMonik-tutkimuksen, jossa kartoitettiin maahanmuuttajien hyvinvointia. Kyseinen tutkimus osoitti syrjintäkokemusten olevan erittäin yleistä osallistuneilla. Noin 40 % ulkomaalaistaustaisesta väestöstä raportoi kokeneensa syrjintää viimeisen vuoden aikana, ja näistä henkilöistä joka neljäsosa kertoi joutuvansa syrjinnän kohteeksi viikoittain. Vuoden 2021 nuorisobarometrissä tytöt raportoivat kokeneensa syrjintää enemmän kuin pojat viimeisten 12 kuukauden aikana. Tutkimuksessa ei eroteltu syrjinnän eri muotoja, vaan tarkasteltiin syrjintää yleisesti ilman erottelua etnisen syrjinnän osalta. Lisäksi 23 % tytöistä koki kuuluvansa useampaan vähemmistöön, kun taas pojista vastaavasti koki 12 %. Suomessa asuvien etnisten vähemmistöjen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kokemaa syrjintää on tutkittu (Rask & Czibalmos 2022).

Zacheus ym. (2017) tutkimuksessa tutkittiin yläikäisten nuorten kokemaa rasismia suomalaisissa kouluissa. Tutkimus osoitti, että rasismikokemukset voi pahimmallaan johtaa omien kykyjen aliarviointiin, mikä voi vaikuttaa heidän uskoonsa menestyä opiskelussa ja työelämässä. Souton (2011) väitöskirjassa käy ilmi, että rasismi ilmenee nuorten vuorovaikutuksessa toistuvina tekoina, kuten syrjintänä ja nimittelynä. Lisäksi tutkimus käsittelee, miten rasismi kytkeytyy nuorten identiteettiin koulussa sekä korostaa koulujen roolia antirasismityössä. (Souto 2011.) Dovermark (2012) tutkimus osoitti, että epätasa-arvoiset syrjivät koulutuskokemukset toimivat kahden toisiinsa liittyvän toiminnan kautta: yksityisen arjen rasismien, kuten hienovaraisen tai avoimen rasistisen käytöksen ja julkisen rasismien kieltämisen koulutusjärjestelmässä. Tutkimus tarkastelee rasismia nuorten arjessa, kuten koulussa, ja selvittää rodullistettujen nuorten sekä lasten rasismikokemusten ilmenemismuotoja (Rastas 2007).

3.2 Syrjinnän seuraukset

Tutkimukset todistavat syrjinnällä olevan monia negatiivisia vaikutuksia nuorten hyvinvoinnille. Syrjintäkokemukset heikentävät sekä psyykkistä että sosiaalista hyvinvointia. Tutkimukset usein keskittyvät psykososiaalisiin seurauksiin. Joissakin tutkimuksissa on havaittu mielenterveysongelmien olevan yleisempää maahanmuuttajien keskuudessa. Oireet liittyvät erityisesti vähäiseen koulutukseen, työttömyyteen, toimeentulo-ongelmiin, ikääntymiseen sekä heikkoon suomen tai ruotsin kielen taitoon (Castaneda 2018,164). Ulkomaalaistaustaisista 65 % arvioi terveytensä heikoksi tai melko hyväksi, kun koko väestössä vastaava osuus oli 73 %. Vähiten terveyttään hyväksi tai melko hyväksi kokevat oli Afrikasta

tulleet (Kuusio 2018–2019, 109). Tämä tukee aiempia tutkimustuloksia, joiden mukaan afrikkalaistaustaiset kokevat eniten rasismia. Tämän vuoksi afrikkalaistaustaiset henkilöt ovat suuremmissa riskissä heikentyneelle mielenterveydelle ja yhteiskunnan ulkopuolelle jäämiseen. Kuitenkin eron selittää myös, se että pakolaisilla ja maahanmuuttajilla on usein traumoja jo Suomeen saapuessa. Esimerkiksi Iranista ja Irakista kotoisin olevilla kurditaustaisilla on havaittu olevan kidutuskokemuksia jo ennen Suomeen muuttamista (Castaneda, 2018, 167). Suomessa koettu syrjintä on vahvasti yhteydessä heikompaan terveyteen, mielenterveysoireiden yleisempään esiintyvyyteen, huonompaan elämänlaatuun ja yksinäisyyden tunteisiin. Syrjinnän kohteeksi joutuneet raportoivat myös suuremmasta huolesta omasta turvallisuudestaan, tarpeesta välttää tiettyjä julkisia paikkoja sekä heikommasta luottamuksesta viranomaisiin toimiin. (Castaneda 2018, 167.)

Lapset ja nuoret ovat haavoittuvassa asemassa rasismille ja sen vaikutuksille johtuen heidän kehitysvaiheestaan, jossa identiteetti, itsetunto ja sosiaaliset suhteet muotoutuvat. Näin ollen he ovat herkkiä ympäristön vaikutuksille, kuten rasismien kokemukselle. Rasismi voi heikentää heidän itsetuntoansa, aiheuttaa traumoja ja johtaa eristäytymiseen ja yksinäisyyteen. Useat kansainväliset tutkimukset totesivat nuorten kokevan syrjintää ja rasismia kouluissa. Syrjintäkokemukset lisäävät heikoksi koettua terveyttä ja pitkäaikaissairauksia (Castaneda 2012). Rasismi heikentää elämänlaatua, lisää yksinäisyyttä ja vähentää luottamusta yhteiskuntaan ja viranomaisiin. Lisäksi se voi heikentää ihmisten luottamusta toisiinsa ja johtaa yhteiskunnan jakautumiseen. (Rauhankasvatus 2023, 11.) Lasten ja nuorten kokemat mielenterveyden ongelmat ovat yleistyneet vuoden 2019 jälkeen, ja myös nuorten tulevaisuususkon on heikentynyt. Mikäli rasismiin ei puututa ja sitä ei torjuta aktiivisesti, ei mielenterveyden kriisiä voida ratkaistua. Rasismien kitkeminen ja ennaltaehkäiseminen ovat osa mielenterveytyötä, sillä ne edistävät ihmisten hyvinvointia ja vaikuttavat pitkällä aikavälillä myös sote-palveluiden kuluihin. (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2023, 4.)

4. Tutkimusasetelma

Esittelen seuraavaksi tutkimustehtävääni, jonka jälkeen käsittelen tutkielmassani käytettyä menetelmää. Menetelmänä käytän kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Tämän jälkeen esittelen käyttämiäni aineistoja taulukon muodossa.

4.1 Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymys

Tämän tutkielman tarkoituksena on tutkia rodullistettujen nuorten rasismikokemuksia koulujärjestelmässä. Tutkielman tavoitteena on pyrkiä syventämään ymmärrystä rasismien eri muodoista ja niiden ilmenemistä kouluympäristössä. Tutkielmani voi tarjota uutta tietoa ja käytännön ehdotuksia, jotka edistävät nuorten integroitumista ja osallisuutta, vastaten siten tutkimuskysymykseeni. Näin ollen tarkoituksena on tuoda esiin epäkohtia koulun rakenteissa, jotta rasismia ja syrjinnän muotoja voidaan tunnistaa ja ehkäistä.

Tutkimuskysymys: *Millaisia rasismien ja syrjinnän kokemuksia rodullistetut nuoret kohtaavat kouluissa?*

4.2 Kirjallisuuskatsaus

Tutkielmassani käytän kirjallisuuskatsausta tutkimusmenetelmänä. Kirjallisuuskatsaus on systemaattinen, toistettava ja selkeä menetelmä, jonka avulla arvioidaan, tunnistetaan ja tiivistetään tutkijoiden ja asiantuntijoiden aikaisempia julkaisuja ja tutkimustuloksia. Se analysoi johtopäätöksiä, jotka on saatu korkealaatuisesta alkuperäistutkimuksesta. Käytän kirjallisuuskatsausta, sillä se tarjoaa syvällisen ymmärryksen tutkittavasta aiheesta. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on kehittää olemassa olevaa tietoa ja sen pohjalta tuottaa uutta tietoa (Salminen Ari 2011, 3.). Menetelmän ideana on tiivistää alkuperäistutkimusten tietoa ja olennainen tietoa aihepiiristä sekä tehdä johtopäätökset tutkimuskysymysten perusteella (Vilkkä 2023, 11). Kirjallisuuskatsaus on sopiva menetelmä, kun ei haluta tehdä uutta tutkimusta, vaan tarkoituksena on lisätä ymmärrystä aiheesta tällä hetkellä (Fink 2005). Kirjallisuuskatsaustyyppisiä on useita, ne yleensä jaotellaan kolmeen luokkaan: kuvaileva, systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi (Salminen 2011, 6).

Koska tavoitteena on saada kattava kuva etnisten vähemmistöjen rasismien eri muodoista ja seurauksista suomalaisessa sekä ruotsalaisessa koulutusympäristössä, valitsin menetelmäksi kuvailevan kirjallisuuskatsauksen. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus kuuluu yleisimmin käytettyihin kirjallisuuskatsauksen perustyyppisiin (Salminen 2011, 6). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on sopiva valinta, sillä se antaa mahdollisuuden kuvata tutkittavaa ilmiötä monipuolisesti ja laaja-alaisesti ilman empiiristä aineistonkeruuta. Lisäksi kuvaileva kirjallisuus on joustava vaihtoehto sen vapaamman aineistovalinnan vuoksi. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineistoa ei ole rajoitettu tiukoilla säännöillä (Salminen 2011). Tämän menetelmän käyttö mahdollistaa kattavan yleiskuvan aiheesta ja syvällisen ymmärryksen lisäämisen rodullistetun nuorten syrjäytäkokeuksista aiemman kirjallisuuden avulla.

4.3 Aineisto ja aineistovalinnanprosessi

Lopuksi tutkimusaineistoksi valikoitui yhteensä yhdeksän tutkimusta, jota esittelen taulukon avulla. Katsaukseen valitsin yhteensä yhdeksän aineistoa, joista seitsemän artikkelia, yksi kirja sekä selvitysraportti. Aineistot olivat vuodelta 2018–2024. Tällä ajallisella rajauksella saa laajan ja ajankohtaisen kuvan. Aineistoksi otin mukaan Suomen lisäksi ruotsalaisia artikkeleita. Tämä johtui siitä, että kirjallisuutta ei ollut tarpeeksi Suomen kontekstissa, minkä vuoksi jouduin ottamaan ruotsalaisia teoksia kattavan tutkielman tekoa varten. Haluan muistuttaa, että tutkielmani tavoitteena ei ole tehdä kuitenkaan vertausta näiden maiden välillä. Lisäksi rajasin aineistoksi käsittelemään nuoriin, sillä tutkielmani tavoitteena oli selvittää nimenomaan rodullistettujen nuorten rasismikokemuksia. Vaikka alkuperäinen suunnitelmani oli rajata kohderyhmäksi vain toiseen asteen nuoret, jouduin laajentamaan rajaukseni niin, että käsittelem myös jatko-opintoihin siirtyneitä nuoria. Näin ollen valikoitui ne aineistot, joissa käsitellään pääosin yli 16-vuotiaat nuoret. Kohderyhmän keskiarvo on 16–20-vuotiaat. Nämä tutkimukset on toteutettu hyödyntäen etnografisia menetelmiä. Lähes kaikki aineistoksi valitut tutkimukset ovat vertaisarvioituja, lukuun ottamatta kirja ja selvitysraportti.

Maantieteellisen perusteluksi voi nähdä Ruotsin ja Suomen yhteiset piirteet, kuten samankaltaisuus politiikassa ja koulutuksessa. Suomi ja Ruotsi eivät ole vain naapurimaita, vaan sen lisäksi ne kuuluvat pohjoismaiseen hyvinvointimalliin. Suomen ja Ruotsin katsotaan edustavan samanlaista hyvinvointijärjestelmää (Lorentzen ym. 2019, 1286). Näitä maita yhdistää pohjoismaisen hyvinvointimallin piirteet, kuten oikeudenmukaisuus, tasa-arvo ja demokratia, jotka heijastuvat muun muassa koulutukseen ja sosiaalipalveluihin. Molemmissa maissa on oppivelvollisuus ja maksuton koulu, jonka tavoitteena on tarjota kaikille samanlaiset

mahdollisuudet, eli universaalien periaatteiden mukaisesti. Tämä universaali periaate on vahvasti esillä sekä lainsäädännössä että osana pohjoismaista hyvinvointimallia. Korkea-asteen koulutus ja ammatillinen korkeakoulutus ovat ilmaisia ja kansalaisilla on oikeus toisen asteen opintotukeen. Opintotukijärjestelmä on kaikille tasa-arvoinen ja sitä myönnetään pääsääntöisesti vanhempien tai perheen taloudellisesta tilanteesta riippumatta. Vuonna 2018 Ruotsissa myös otettiin käyttöön esikouluvelvollisuus, joka alkaa lapsen täyttäessä 6-vuotta. (Eurydice 2024b.) Sekä Suomessa että Ruotsissa on korkeatasoinen koulutus. Suomi on ollut johtavassa asemassa tarkasteltaessa koulutusjärjestelmää (esim. OECD 2013). Suomi on nähty kilpailukykyisimpänä taloutena vuodesta 1990 lähtien (Sahlberg 2006). OECD:n osaamisvertailussa suomalaisnuoret ovat PISA-tutkimusten huipulla, vaikka osaaminen on heikentynyt esimerkiksi matematiikassa (Hienonen ym. 2024).

Vaikka maiden välillä on paljon samankaltaisuuksia, on myös eroavaisuuksia koulutuspolitiikassa. Ensinnäkin Suomen opetus pohjautuu opetussuunnitelmaan, johon kaikki koulussa työskentelevät ovat sitoutuneet noudattamaan (Indrén 2011). Suomessa koulujen toimintaa ohjaa lainsäädäntö ja opetussuunnitelma. Vaikka Suomessa opetussuunnitelman mukaan tulee toimia, yksittäisillä kouluilla ja opettajilla on vapaus suunnitella opetustaan ja ohjeitaan. (Eurydice 2024 a.) Ruotsissa on hajautettu koulutusjärjestelmä, jossa keskushallinto määrittelee tavoitteet ja oppimistulokset, jotka ohjaavat järjestelmän toimintaa. Hallituksella on kokonaisvastuu koulutuksesta ja se asettaa puitteet kaikilla tasoilla. (Eurydice 2024b.) Ruotsissa kunnat, kuten myös Suomessa nykyiset hyvinvointialueet ovat vastuussa koulutuksen järjestämisestä (Eurydice 2024 ab). Suomessa koulutus on julkisesti rahoitettu. Vain 2 % oppivelvollisuusikäisistä käy kouluissa, joissa on yksityinen palveluntarjoaja (Eurydice 2024ab.), kun taas Ruotsissa tämä on hieman yleisempää.

Ruotsin koulutusjärjestelmän päätavoitteena on vahvistaa opiskelijoiden elinikäisen oppimisen perustaa. Tämä näkyy muun muassa oppivelvollisuuden ja lukion opetussuunnitelmissa. Lisäksi Ruotsissa on kattava aikuiskoulutusjärjestelmä, joka sisältää sekä kunnallista että vapaata aikuiskoulutusta. (Eurydice 2024 b.) Suomen koulutusjärjestelmä mahdollistaa opiskelijoille valita ja joustaa akateemisten ja ammatillisten koulutusohjelmien välillä, mikä on osa heidän oikeuksiaan (Sahlberg 2006). Lisäksi koulujen väliset erot ovat pieniä ja opetuksen laatu on korkea koko maassa (Eurydice 2024a; Indrén 2011). Suomessa koulutuksen järjestämistä ohjataan säännösten, tiedon ja rahoituksen keinoin. Näin ollen Suomen koulutusjärjestelmä perustuu luottamukseen ja vastuullisuuteen. (Eurydice 2024a.)

Hakuprosessi

Tutkimuksen aineiston haku on tehty käyttämällä Turun yliopiston tietokantaa, Google scholaria sekä Finna-tietokantaa. Haku on tehty kattavasti hyödyntäen monipuolisia hakusanoja. Käytin aineistojen löytämiseksi hakusanoja suomeksi, englanniksi ja ruotsiksi.

Hakusanoja, jota käytin oli:

Maahanmuuttajat AND syrjintä. discrimination in schools AND "immigrant youth. (syrjintä) AND (maahanmuutto OR maahanmuuttajat). maahanmuuttajanuoret AND syrjintä maahanmuuttajanuoret AND rasismi And Koulu AND maahanmuuttajat.

*Racism and discrimination among immigrant youth in Sweden
diskriminering AND invandrare ungdom.*

Social science database (racism) AND (swedish school)

("racism" OR "discrimination") AND ("immigrant youth" OR "students") AND ("Swedish schools"). (racism OR discrimination) AND (immigrant youth OR minority students) - google scholar. (racism OR ethnic discrimination) AND (immigrant youth OR minority students) AND Swedish school.

4.4 Tutkielmassa käytetyt aineistot

Taulukko 2. Tutkielmassa käytetty aineisto

Aineisto	Aihe
Kurki, T. (2024). "Ulkonaön perusteella ajatellaan et me kestetään mitä vaan" Rasismin aiheuttama kipu ja kanssahoiva nuorten vertaistukiryhmissä. https://journal.fi/nuorisotutkimus/article/view/145127	Etnografinen tutkimus, joka keskittyy nuorten jaettuun rasismikokemukseen sekä siihen, miten vertaistukiryhmä toimii kanssahoivaavana. Kohderyhmä: 13–18-vuotiaat Menetelmä: havainnot vertaistukiryhmän keskusteluista
Kauhanen Iida (2023). Barriers to social justice in unaccompanied youth's lives. https://oulurepo.oulu.fi/handle/10024/46410	Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia yksin matkustavien nuorten elettyjä kokemuksia ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden esteitä, kuten syrjintä. Nämä nuoret ovat yksintulleita, jotka hakevat turvapaikkaa Suomesta. Etnografinen tutkimus: haastattelu 13 nuorelta henkilöltä (15-19v).

<p>Elina Henttonen ja Janne Kareinen (2023). "kukaan ei synny vihaamaan" Nuorten dialogit rasismista ja syrjinnästä. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165318/OM2023_34_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y</p>	<p>Artikkeli keskittyy nuorten ja aikuisten omiin kokemuksiin rasismista ja syrjinnästä dialogien pohjalta. Menetelmänä: Dialogit. 70 nuorta (16-29v).</p>
<p>Zacheus, T. (2019). Kiusaaminen, syrjintä ja Rasismi: kokemuksia peruskoulussa ja toisella asteella. Saarinen, M. & Zacheus, T (2019). "En mä oo samanlainen": Maahanmuuttotustaisten nuorten kokemuksia ulkopuolisuudesta.</p>	<p>Keskityn teoksen 3 lukuun: klp 6 ja 7. Näissä tutkimuksissa tarkastellaan nuorten kokemaa syrjintää kouluissa. Kohderyhmänä peruskoulun ja toisen asteen lapset ja nuoret Menetelmänä: haastattelut</p>
<p>Jönsson J.H (2024). "We Pupils Had to Hear..." Marginalised Youths' Experiences of Racialising Language and Symbolic Violence in Swedish Schools. <i>Social Policy and Society</i>. Published online 2024:1-15. doi:10.1017/S1474746424000307</p>	<p>Tutkimus tarkastelee maahanmuuttajanuorten kohtaamia rasismin haasteita ruotsalaisissa kouluissa. Menetelmänä: ryhmä- ja yksilöhaastattelu 18-21- vuotiaat nuoret.</p>
<p>Gyberg, F., Frisén, A., Syed, M., Wängqvist, M., & Svensson, Y. (2018). "Another Kind of Swede": Swedish Youth's Ethnic Identity Narratives. <i>Emerging Adulthood</i>, 6(1), 17-31. https://doi.org/10.1177/2167696817690087</p>	<p>Tutkimus selvittää millaisia etniseen taustaan liittyviä kokemuksia oli sekä ruotsalaisilla että maahanmuuttajataustaisilla nuorilla. Kohderyhmänä lukio-opiskelijat ja yliopisto-opiskelijat, yli 16-vuotiaat. Menetelmä: kyselylomake</p>
<p>Kristoffersson E, Rönnqvist H, Andersson J, Bengs C, Hamberg K. "It was as if I wasn't there" – experiences of everyday racism in a swedish medical school. <i>Soc Sci Med</i>. 2021;270:1 https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.113678</p>	<p>Artikkeli tarkastelee etniseen vähemmistöön kuuluvien lääketieteiden opiskelijoiden kokemaa rasismia Umeå:n yliopistossa. Yhteensä 18 nuorta (10 n ja 8 m). Ikä 22–38-vuotiaat. Menetelmä: Haastattelu</p>
<p>Ennsner-Kananen, J. (2021). 'My skin is hard' - adult learners' resistance to racialization and racism. <i>Nordic Journal of Studies in Educational Policy</i>, 7(3), 179–189. https://doi.org/10.1080/20020317.2021.2008113</p>	<p>Tarkastelee maahanmuuttajanuorten kokemuksia rasismista suomalaisessa kouluympäristössä. Etnografinen tutkimus. Menetelmänä: 25 maahanmuuttajataustaista opiskelijaa Afganistanista, Somaliasta ja Irakista sekä Iranista. Opiskelijat olivat ammattikoulussa tai lukiossa</p>
<p>Mustonen, S. (2021). 'I'll always have black hair' – challenging raciolinguistic ideologies in Finnish schools. <i>Nordic Journal of Studies in Educational Policy</i>, 7(3), 159–168. https://doi.org/10.1080/20020317.2021.2000093</p>	<p>Artikkeli tarkastelee, millaisia rodullisia diskursseja, yksintulleet pakolaiset kokevat suomalaisessa kouluympäristössä. Etnografinen tutkimus kerättiin 2015–2020. Menetelmä: haastattelu ja havainto. Aineisto kerättiin kahdelta yksintulleelta nuorelta mieheltä Suomessa. Aloittivat koulun 14-16v (peruskoulu ja ammattilaiset opinnot)</p>

4.5 Tutkielman eettisyys ja luotettavuus

Vaikka tutkielman aineistot olivat ennalta tehtyjä aineistoja enkä itse ollut ollut osallisena tutkimusta, tutkielmaan silti liittyy eettisiä pohdintoja. Tutkielman eettisiä valintoja on hyvä tunnistaa. Rasismi itsessään on arkaluonteinen aihe, jonka vuoksi siitä pitäisi lähestyä sensitiivisesti ja kunnioittavasti rasismia kohdanneiden näkökulmasta. Olen pyrkinyt käyttämään kriittisesti oikeita ja tarkkoja termejä, jotta ne eivät uusi syrjiviä rakenteita. Tutkittaessa rasismia minun on tiedostettavana tutkijana minun omia kokemuksiani rasismista ja syrjinnästä sekä sen vaikutuksia tutkielman tekoon. Ajattelen minun henkilökohtaisella kokemuksellani olevan sekä hyötyä että haasteita eettisestä näkökulmasta. Tutkijana pääsen tutkimuksen sisäpuolella enkä tarkastele tutkielmaa vain ulkopuolelta. Rodullistettuun vähemmistöön kuulumisen voi antaa ainutlaatuisen näkökulman ja ymmärrystä tarkasteltavasta ilmiöstä, mitä muut ei- etniseen vähemmistöön kuuluvat tutkijat voi ymmärtää.

Yleensä rasismitutkimuksia tekee valtaväestöön kuuluvat valkoiset ihmiset. He kuuluvat etuoikeutettuun asemaan, jolloin he käsittelevät aiheen näkökulmastansa ilman henkilökohtaista kokemusta. Tarvitaankin lisää tutkimuksia tarkasteltavasta aiheesta myös rodullistettujen ihmisten näkökulmasta. Toisaalta oma taustani voi haastaa tasapuolisuuden säilyttämistä sekä johtaa liialliseen henkilökohtaisen kokemuksen painottamiseen. Lisäksi oma etninen identiteetti voi vaikuttaa tulkintaan esimerkiksi tuloksien tekemisessä. Tutkielman tekeminen herätti aikaisempia muistoja ja tuntemuksia, mikä haastoi tutkielman tekemistä.

Vaikka näiden tutkimuksien herättämiä tuntemuksia ei voi kokonaan sammuttaa, on tärkeää tiedostaa nämä kokemukset. Pyrin refleктоimaan omia kokemuksiani ja erottelin ne kokemukset näiden nuorten kokemuksista. Kuitenkin pyrin säilyttämään tutkimusprosessissa objektiivisuutta ja tasapuolisuutta. Se mikä teki tutkielmastani luotettavan, oli se, että melkein kaikki ottamani tutkimukset ovat vertaisarvioituja. Ainoastaan kirja ja selvitysraportti eivät olleet vertaisarvioituja, mutta ne ovat kuitenkin luotettavista lähteistä otettu.

5 Nuorten rasismikokemukset kouluympäristössä

Tässä osiossa esittelen tulokset vastaamalla samalla tutkimuskysymykseeni. Aloitin analyysiosion lukemalla teokset läpi ja poimimalla tärkeimmät havainnot yliviivaustekniikalla sekä tehden muistiinpanoja. Tämän jälkeen tein ala- ja yläluokkia pohjautuen tutkimuskysymykseeni. Näiden teemojen pohjalta laadin taulukon helpottaakseni analyysin aukikirjoittamista sekä havainnollistamista. Aineistojen pohjalta nousi esille kaksi pääteemaa

ja niiden alle muodostui alateemoja. Ensimmäinen pääteema on rakenteellinen rasismi, jonka alateemaksi muodostui rodullistaminen ja opettajien epätasa-arvoinen kohtelu. Kaikissa aineistoissa korostui rakenteellinen rasismi, mikä on osa minun tutkielmani viitekehystä. Toinen teema on tietoinen rasismi, jonka alateemaksi valikoitui arjen rasismi ja syrjintä. Vaikka syrjinnän osittain voisi nähdä myös rakenteellisen rasismin alla, sijoitin sen arjen rasismiin, sillä tutkimuksissa korostui nuorten ulkopuolelle jättäminen, mikä kertoo siitä, että tutkimuksissa syrjintä oli yksilöiden ylläpitämänä.

Taulukko 3.

RAKENTEELINEN RASISMI	TIETOINEN RASISMI
Rodullistaminen <ul style="list-style-type: none"> • Ennakkoluulot • Stereotypia • Hierarkiat • Toiseuttaminen – ”me” ja ”muut” 	Arjen rasismi <ul style="list-style-type: none"> • Loukkaus, pilkkaukset ja rasistiset vitsit • mikroaggressio • Nöyryyttäminen • Väkivalta ja häirintä • Vähättely ja aliarvioiminen sekä kontrollointi
Opettajan epätasa-arvoinen kohtelu <ul style="list-style-type: none"> • Tuen puute • mielipiteiden sivuuttaminen ja huomiotta jättäminen 	Syrjintä <ul style="list-style-type: none"> • Ulkopuolelle jättäminen • Kiusaaminen • Kokemus näkymättömyydestä

5.1 Rakenteellinen rasismi

5.1.1 Rodullistaminen

Kaikissa tarkastelemisiani tutkimuksissa käsiteltiin rodullistamista, joka ilmeni ennakkoluuloisuutena, stereotyyppien sekä oletuksien luomisena ja hierarkioina. Rodullistaminen on osa suomalaista koulujärjestelmää esimerkiksi käytännöissä ja politiikassa, kuten opiskelijavalinnassa ja tuen tarjoamisessa (Mustonen 2021). Kuten näissä tutkimuksissa ilmeni kouluissa voi olla käytäntöjä ja toimintatapoja, jotka tuottavat rodullistamisen prosessia. Rotu toimi rodullistettujen nuorten välittäjätekijänä heidän kyvyistensä puhumiseen liittyvissä arvoissa, ja rotunsa vuoksi he joutuvat uskontonsa ja sukupuolensa ohella jatkuvan kyseenalaistamisen ja ennakkoluulojen kohteiksi (Mustonen 2021; Kurki 2024). Rodullistaminen toimii välineenä luoda ja vahvistaa käsitystä ”suomalaisuudesta” esim. eimuslimiksi tai hijab-pukeutuneeksi (Ennsner-Kananen 2021). Mustonen (2021) ja Ennsner-

Kananen (2021) tutkimuksissa käsiteltiin suoraan rodullistammista. Ennser-Kananen (2021) tutkimus osoitti rodullistamisen toimivan eksplisiittisesti tai implisiittisesti. Eksplisiittisellä viitataan julkilausuttuihin tietoisin asenteisiin, kun taas implisiittisellä automaattisesti aktivoituvia asenteita. Nämä rodullistamisen prosessit vahvistavat toiseuden kokemista, mutta toisaalta mahdollistavat vastarinnan. Heidän omat monikieliset voimavaransa ja uskonnolliset vakaumuksensa ja maailmankatsomuksensa sivuutettiin heidän tiedon rakentamisessaan (Ennser- Kananen 2021; Mustonen 2021). Tämä saa tukea myös Kauhanen (2021) tutkimuksen tuloksia, jossa myös rodullistettujen nuorten monikielisyyden voimavaroja ei tunnistettu ja nähty vahvuutena. Jokapäiväisissä institutionaalisissa ympäristöissään nuoret kohtaavat symbolista väkivaltaa, joka ilmenee rodullistamisena ja toiseuttamisena kielenä ja käytäntöinä. Vähemmistöihin henkilöihin kohdistuvalla symbolisella väkivallalla tarkoitetaan kielellistä rasismia, joka korostaa kielen, rodun ja epätasa-arvoisten valtasuhteiden päällekkäisyyttä (Jönsson 2024.)

Kaikissa aineistoissa puhuttiin siitä, miten rodullistetut nuoret kohtaavat ennakkoluulot koulun instituutioissa. Ennakkoluulot ja kielteiset asenteet tulivat opettajien ja muiden henkilökunnan sekä vertaisten toimesta (Henttonen & Kareinen 2023). Tutkimuksessa Gyberg, ym. (2018) totesivat, että noin 30 % tutkimukseen osallistuneista kertoivat rasismista ja ennakkoluulon kokemuksista tai havainnoista. Peitelty ennakkoluulo oli usein ilmennyt rasismista ja ennakkoluuloista kertovista kertomuksista. Kertomukset keskittyivät kokemuksiin, joissa osallistujia tai muita kohdellaan etnisyyden perusteella eri tavalla yhteiskunnassa. Nämä kertomukset toivat esille syrjäytymisen tunteen ruotsalaisessa yhteiskunnassa. (Gyberg ym. 2018.) Ennakkoluulot vaikuttavat nuoreen vahvasti, sillä heidän sanomiansa ja kykyjä yleensä vähätellään ihonvärin tai kulttuurin perusteella, mikä vaikuttaa kuulumisen kokemukseen. Eräs nuori koki ennakkoluulojen vaikuttavan enemmän kuin hänen omat sanomisensa (Jönsson 2024).

Kuten myös näissä aineistoissa rodullistetut henkilöt joutuvat stereotyyppien ja hierarkioiden kohteiksi ihonvärinsä, uskontonsa tai kulttuurinsa vuoksi (Kurki 2024; Mustonen 2021). Rodullistetut nuoret kokevat usein tiettyjä oletuksia, jota näissä aineistoissa ilmeni. Rodullistetuista tehdään erilaisia oletuksia liittyen heidän sosioekonomiseen asemaansa, kansalaisuuteensa ja uskontoonsa. Nuoret kokivat myös erilaisia oletuksia, jotka eivät pitäneet paikkaansa. Esille nousivat oletukset maahanmuuttajien asemasta terveydenhuollon hierarkiassa (Kristoffersson ym. 2021, 5). Stereotypia ei kuitenkaan ole aina negatiivista. Erään

henkilön kulttuuritausta johti positiivisiin stereotypian odotuksiin, mikä viittaa hierarkiasta eri maiden välillä (Kristoffersson ym. 2021, 5). Stereotyyppiointi ja homogenisointi, jota monet vähemmistön edustajat kokevat, saa heidät tuntemaan, että he olisivat vastuussa kokonaisen uskonnon tai maan tavoista (Kristoffersson ym. 2021, 6).

Aineistoissa korostui esille nuorten kokema erilaisuus moneen otteeseen (Kauhanen 2023; Zacheus ym. 2019; Henttonen & Kareinen 2023; Mustonen 2021; Kristoffersson ym. 2021). Toiseuttamisen voi nähdä osana rodullistamista, kun taas toiseuttaminen ei ole aina rodullistamista. Liitin toiseuttamisen osaksi rodullistamista, sillä ajattelen rodullistamisen olevan laajempi käsite, johon toiseuttaminen voisi nähdä kuuluvan. Toiseuttaminen esiintyy ”me- ja muut”-jaottelulla yleensä, mikä näkyi myös aineistoissa. Toiseuttaminen näkyi koulussa esimerkiksi oppilaiden erottelussa luokkiin kielitaidon tai etnisen taustan perusteella. Haastattelun osallistuneilla oli kokemusta siitä, miten ruotsalaiset, jotka kuuluivat ”me”-ryhmään määrittelivät heitä ”toiseksi” (Jönsson 2024, 6). Yleensä jaottelun tekee opettaja. Opettaja sijoitti maahanmuuttajanuoret eri luokkaan vedoten kielen puutteeseen (Kauhanen 2023; Mustonen 2021). Haastatteluun osallistuneet nuoret kuvasivat, että heitä oli laitettu erilliseen luokkaan tai siirretty toiseen luokkaan muiden maahanmuuttajataustaisten kanssa (Kauhanen 2023), näin eriteltiin muista kantasuomalaisista. Nuoret kokivat toiseuden kulttuurin ja etnisyyden taustansa vuoksi. 14 prosenttia osallistuneista määrittelivät itsensä ruotsalaiseksi, mutta muut eivät nähneet heitä ruotsalaiseksi tai päinvastoin, jolloin heitä nähtiin ruotsalaisiksi, vastoin heidän omaa näkemystään (Gyberg, ym. 2018).

Erilaisuuden kokemus ilmeni myös esimerkiksi siinä, miten nuori kertoi opettajan kohtelevan häntä epätasa-arvoisesti verrattuna valtaväestöön kuuluviin ja hän joutui kuuntelemaan luokkalaisten negatiivisia oletuksia ja yleistyksiä maahanmuuttajataustaisista ihmisistä (Zacheus ym. 2019). Kohderyhmän osallistujat pitivät toiseuttamisen yhtenä yleisimmistä mekanismeista, joilla sekä opettajat että muut koulun henkilöstö ja ruotsalaisen taustan omaavat oppilaat pitivät niitä yllä (Jönsson 2024). Nuoret kertoivat saavansa outoja kysymyksiä liittyen heidän kulttuurinsa tai etniseen taustaansa. Näin ollen he arvelevat, etteivät saisi näitä kommentteja, jos kuuluisivat valtaväestöön. (Kristoffersson ym. 2021, 5.) Opettajat jaottelevat nuoret eri ryhmiin, jolloin nuoret kokevat toiseuden tunnetta. Tämä ”me ja muut” – jaottelu vahvisti nuorten tunteen kuulumattomuudesta sekä suomalaisen että ruotsalaiseen yhteiskuntaan. Nuoret kohtaavat instituutioympäristössään *symbolista väkivaltaa*, jota esiintyy tutkimuksessa rodullistamisen, toiseuttamisen käytäntöjen muodossa (Jönsson 2024).

Aineistoissa korostui, kuinka rodullistamisen ja toiseuttamisen kokemukset voivat johtaa nuorten syrjäytymiseen tai koulutuksen keskeytymiseen (Jönsson 2024).

5.1.2 Opettajien epätasa-arvoinen kohtelu

Tunnistin tutkimuksista rodullistettujen nuorten kokema epätasa-arvoinen kohtelu kouluissa. Opettajat ja muu koulun henkilökunta kohtelivat heitä eri tavoin verrattuna vertaistensa kohteluun. Nuoret kertoivat kohdanneensa lukiossa, peruskoulussa tai ammatillisessa koulutuksessa opettajia, jotka käyttäytyivät rasistisesti ja kohtelivat rodullistettuja ja kantasuomalaisia eri tavoin (Henttonen & Kareinen 2023). Opettajien ja muun henkilökunnan epätasa-arvoinen kohtelu liittyi usein tuen puutteeseen ja opettajien puuttumattomuuteen kiusaamis- ja syrjintätilanteissa. Opettajien rasismi oli hienovaraisempaa, eikä niin näkyvää. Epätasa-arvoinen kohtelu näkyi myös esimerkiksi nuorten mielipiteiden huomioon ottamattomuudessa. Nuoret kokivat, että opettajat ja muu henkilökunta eivät kuunnelleet heidän mielipiteitänsä tai puuttunut tilanteisiin. Nuoret olivat kokeneet epäoikeudenmukaista kohtelua myös luokkatilanteissa. Opettajat eivät yleensä esittäneet heille kysymyksiä eivätkä juuri kiinnittäneet heihin huomiota tunneilla. Eräs oppilas ei saanut jatkaa opintojaan samalla tasolla kuin aiemmassa koulussaan, mikä on tilanne, jota suomalaiselle koulua vaihtavalle ei tapahtuisi. (Kauhanen 2023, 69-74.)

Henttonen & Kareisen (2023) tutkimuksessa nuoret toivat vahvasti esille opettajien puuttumattomuuden tilanteisiin, kuten tapauksiin, jossa valitusten tekeminen ei johtanut mihinkään. Ohjaajat, henkilökunta tai luokkatoverit suvaitisivat ennakkoluuloisia ja rasistisia kommentteja, halventavaa kohtelua tai pysyivät tietämättöminä niiden esiintymisestä, mikä lisäsi osallistujien syrjäytymisen tunnetta (Kristoffersson 2021). Nuoret kokivat, että opettajien epäoikeudenmukaisen kohtelun syynä oli heidän erilaisuutensa. Nuoret kertoivat kokemuksistaan, joissa opettajat eivät puuttuneet rasistitilanteisiin, vaikka he näkivät tilanteen. Eräs nuori kertoi kokemuksesta, jossa luokkatoverit olivat käyttäytyneet rasistisesti opettajan läsnä ollessa, mutta opettaja ei puuttunut tilanteisiin, vaan vetosi omaan mielipiteeseensä ja siihen, että koulu on demokraattinen paikka (Jönsson 2024, 6; Henttonen & Kareinen 2023). Lisäksi muutamissa aineistoissa korostui nuorten vähäinen usko ja luottamus koulun instituutioon. Nuori koki, että asian puheeksi ottaminen ei vie asiaa eteenpäin ja, että muu henkilökunta ei usko hänen sanomaansa (Zacherus ym. 2019, 81). Esimerkkinä epätasa-arvoisesta kohtelusta mitä nuoret kohtasivat, oli nuorten kuvaama tilanteet, joissa opettajat

saattoivat kysellä nuorilta heidän etniseen taustaansa tai uskontoonsa liittyviä kysymyksiä kaikkien edessä, kun taas samaa ei tehty kantaväestön oppilaille (esim. Mustonen 2021).

Jönsson (2024,10) tutkimuksessa nuoret olivat kertoneet saavansa huonomman arvosanan heidän uskonnollisen taustansa vuoksi. Jönssonin (2024) tutkimus tukee Sahlströmin & Sillimanin tutkimuksen tuloksia, jossa saatiin selville, että maahanmuuttotaustaisille nuorille annetaan heikompia arvosanoja kuin mitä heidän tulisi saada. Epätasa-arvoinen kohtelu siis ilmeni myös rangaistuksilla, jotka tulivat esille joissakin aineistoissa (Jönsson 2024; Kurki 2024). Vaikka laitoin rangaistuksen osaksi arjen rasismia ja mikroaggressiota, se on osa opettajan ylläpitämää epäoikeudenmukaista kohtelua. Opettajien lisäksi rodullistetut nuoret kokevat rasistista kohtelua opinto-ohjaajilta (Henttonen & Kareinen 2023). Nuoret mainitsivat, että opinto-ohjaajat ohjasivat heidät jatko-opintojen ja ammatinvalinnassa heidän kiinnostuksenkohteitaan alemmalle koulutustasolle. Tytöille oli ehdotettu lähihoitajan koulutusta, ja pojille rakennus- tai metallialaa riippumatta siitä, mitä nuori itse haluaa. (Henttonen & Kareinen 2023.) Nämä tulokset tukevat muita tutkimuksia, jonka mukaan opinto-ohjaajat ohjaavat maahanmuuttajataustaisia nuoria erityisesti tyttöjä ammatillisiin opintoihin (Mäkelä 2019, 13; Kurki 2008).

5.2 Tietoinen rasismi

5.2.1 Arjen rasismi

Arjen rasismin ja mikroaggression muodot tulivat aineistoissa esille. Näitä oli muun muassa pilkkaukset, rasistiset vitsit, häirintä ja vähättely. Yleisiä olivat kertomukset avoimesta rasismista, joka ilmeni ahdisteluna ja rasistisina kommentteina, ja oli näkyvämpiä kuin peitellyt ennakkoluulot (Gyberg ym. 2018). Rodullistetut henkilöt yleensä kokevat arjen rasismin muotoja kouluissa henkilökunnalta ja vertaisilta. Nuoret kuvaavat rasismin kokemusten liittyvän opettajien rasistiseen kielenkäyttöön ja heidän huonon suomen kielen moittimista (Henttonen & Kareinen 2023). Myös Kristofferson ym. (2021, 4) tutkimuksessa todettiin, että haastatteluun osallistuneilla oli kokemusta heidän kielioppinsa tai ääntämisensä pilkkaamista ohjaajien tai kanssaopiskelijoiden toimesta. Ruotsinkielisiä sanoja väärin lausuvien maahanmuuttajaoppilaiden aksentteja pilkattiin (Jönsson 2024). Lääketieteen opiskelijat kohtasivat usein jokapäiväisen rasismin tai mikroaggression muotoja eli käytäntöjä, jotka tarkoituksellisesti tai tahattomasti välittävät halveksuntaan rotuun tai kulttuuriseen "toiseuteen" liittyvien ajatusten perusteella. Nuoret olivat kokeneet väheksyntää, ulossulkemista ja stereotyyppioita edustamastaan ryhmästä, joka oli erilainen kuin heidän valkoisen enemmistön

luokkakaverinsa. (Kristofferson ym. 2021.) Rasistiset vitsit ja pilkkaukset tuli sekä luokkatovereilta että koulun henkilökunnalta, kuten opettajalta, mikä tuli ilmi useissa tutkimuksissa. Opettaja ei ollut ainoa, jonka toiminta oli loukkaava. Erään oppilaan luokkakavereiden rasistiset puheet afrikkalaisista jäi häiritsemään häntä. (Zacherus 2019, 181.)

Lisäksi nöyryyttämistä, joka ilmeni rodullistamisen yhteydessä tapahtui usein opettajien toimesta. Nuoret kokivat opettajien vähättelevän ja aliarvioivan heitä heidän etnisen taustansa vuoksi. Vähättely ja aliarvioiminen tapahtuu usein kouluinstituutiossa (esim. Hällgren 2005). Aliarvioiminen näkyi esimerkiksi opettajien tavassa testata rodullistettuja nuoria kouluissa kykyjensä vuoksi (Kauhanen 2021). Nuoret kokivat opettajien arvostelevan ja vähättelevän heidän kykyjensä ja taitojansa, ja tämä näkyi esimerkiksi opinto-ohjaajan ohjauksessa matalapalkkaisille aloille, vaikka nuori pääsisi haluamaansa kouluun. Kontrollointi näkyi esimerkiksi opettajien tarpeena kontrolloida poikien keskinäistä olemista (Kurki 2024, 51). Kristofersson ym. (2021) tutkimuksessa jaotellaan alentaminen omaksi kategoriaksi. Se kokoaa yhteen osallistujien kuvaamat alentamisen kuvaamat muodot - avoimen rasistisista kommenteista hienovaraiseen holhoamiseen ja pelkistymiseen negatiivisiksi stereotyyppiöiksi. Osallistujat kohtasivat usein vihamielisyyttä ja avointa rasistista puhetta. Heidän kertomuksensa liittyi tapahtumiin, joissa heidän ihonväriään, nimeään tai oletettua uskontoaan käytettiin heidän loukkaamiseen vihamielisten stereotyyppien ja nimittelyn kautta. (Kristofersson ym. 2021.)

Tutkielmassani jaottelin rakenteellisen rasismin ja arjen rasismin, ja ajattelen nöyryyttämisen kuuluvan arjen rasismiin. Nöyryyttäminen on osa rasismia, sen avulla luodaan toiselle henkilölle arvottomuuden tunne. Nolaus mielletään usein läheiseksi käsitteeksi nöyryyttämiseksi. Nolaamista tapahtuu, kun henkilö kokee siinä hetkessä kiusaantumista tai häpeää. Kurjen tutkimuksessa (2024) nuoret korostivat nöyryyttämisen ja nolaamisen tapahtuvan vain heille eli toisin sanoen kokivat toiseuden kokemusta. Esimerkkutilanne nöyryyttämisestä liittyi vessaan. Opettaja kysyi yhdeltä nuorelta luokan edessä koittaen nolata, että oliko hän käynyt synnyttämässä hänen pitkän vessakäyntinsä vuoksi (Kurki 2024, 47). Nolaaminen ja nöyryyttäminen näkyi opettajien keinona kontrolloida nuoria. Nuoret kohtasivat myös väkivaltaa. Väkivalta on helpommin havaittava rasismin muoto, jota myös kouluissa kohdataan. Poikien ja tyttöjen väkivallan erot oli tunnistettu. Kurjen (2024, 49) mukaan tytöt kokevat seksuaalista väkivaltaa, kun pojat puolestaan fyysistä väkivaltaa. Lisäksi nuoret jakoivat rasistisia väkivallan kokemuksia huumorilla ja vähättelyllä (Kurki 2024, 49-50).

5.2.2 Syrjintä

Syrjintä oli usein ilmennyt myös aineistoista. Tämä saa tukea muista rasismia käsitelleistä tutkimuksista (Castaneda ym. 2015; Rask & Castaneda 2019; UTH, 2014–2015). Syrjintä toimii osana viitekehystäni. Syrjintää esiintyi sekä kouluinstituution käytännöissä että opettajan tai vertaisten ulkopuolelle jättämisenä. Monissa aineistoissa korostui nuorten kokema ulkopuolisuus. Nuoret kokivat ulkopuolelle joutumista ”erilaisuuden” vuoksi. Ulkopuolelle jättäminen loi heille kokemuksen näkymättömyydestä. Nämä oppilaat tuntuivat olevan ikään kuin näkymättömiä opettajille (Kauhanen 2023). Kokemus näkymättömyydestä tuli esille näissä tutkimuksissa (esim. Kurki 2024). Nuoret korostivat toiveen tulla nähdyksi. Heidän ääntään ei usein kuultu riittävästi varsinkaan koulutuspolkuun liittyen (Kauhanen 2023, 73). Osallistujat kokivat unohdetuksi ja syrjäytyneeksi sekä tunteen siitä, että tunteensa oli merkityksetön. Osallistujat kertoivat kokemuksistaan, joissa heidät tehtiin näkymättömiksi, jätettiin huomiotta ja hylättiin. Esimerkiksi ohjaajat jättivät nimensä mainitsematta tai jättivät huomiotta heidän läsnäolonsa seminaareissa tai kliinisissä harjoituksissa (Kristofferson ym. 2021, 4.) Lisäksi syrjintä osoittautui kiusaamisena. Moni rodullistetuista nuorista koki myös kiusaamista kouluissa. Osa jopa joutui vaihtamaan koulunsa jatkuvan kiusaamisen ja syrjinnän vuoksi. Kertomuksissa sisälsi useita kiusaamisen muotoja, kuten ruumiillista, henkistä sekä internetissä kohdattua kiusaamista (Zacherus 2019, 6).

Nuoret kertoivat kokeneensa ulkopuolisuutta, vaikka eivät olleet varsinaisesti yksinäisiä. Heidän ulkopuolisuutensa oli monenlaista ulkopuolisuutta suhteessa valtaväestöön. Vaikka he kokivat kuuluvansa joukkoon, muun muassa osaksi etnistä ryhmäänsä, monikulttuurista kaveriporukkaa tai vanhempien kotimaasta lähtöisin olevia, he eivät silti tunteneet kuuluvansa Suomeen. (Zacherus 2019, 196.) Tämä tukee myös aineistoissa käyttämieni ruotsalaisia tutkimuksia, jossa todettiin myös samaa. Tutkimuksissa painottui se, miten jopa toisen sukupolven maahanmuuttotoustaistiset nuoret kokivat ulkopuolisuutta eli ulkopuolisuuden tunnetta ei estänyt se, että nuoret oli syntyneet Suomessa (Zacherus 2019, 196). Heidän kokemansa ulkopuolisuus näkyi esimerkiksi opettajien tai muun henkilökunnan segregatiolla eli eriyttämisellä. Heitä oli fyysisesti syrjäytetty eli erotettu ikätovereistaan, jolloin heille myönnettiin epätasa-arvoinen pääsy koulutukseen (Kauhanen 2023). Tämä merkitsi sitä, että heiltä puuttuivat mahdollisuudet osallistua tasavertaisesti. (Kauhanen 2023). Tällaiset poissulkemiset kouluissa olivat yleisiä osallistujien kertomuksissa (esim. Kauhanen

2023). Ikätovereista erottaminen vaikeutti myös ystävyysuhteiden muodostamista valtaväestön nuoriin (esim. Mustonen 2021; Kauhanen 2023).

Aineistot kuitenkin osoittavat myös vastarintaan ja muutokseen. Nuoret vastustivat ja haastoivat rasismia eri tavoin (Mustonen 2021; Ennser-Kananen 2021; Jönsson 2021; Kauhanen 2021; Zacheus & Saarinen 2017). Nämä rodullistetut nuoret kertoivat tarinoita vastustuksestaan ruotsalaisessa yhteiskunnassa laajalle levinneelle symboliselle väkivallalle. Nämä nuoret eivät kuitenkaan hyväksy passiivisesti tätä symbolista väkivaltaa ja vastustavat sitä eri tavoin. (Jönsson 2024). Vastustaminen ilmeni kyseenalaistamisena ja odotuksien vastaan toimisena. (Jönsson 2024; Mustonen 2021; Ennser-Kananen 2021). Osallistuja kyseenalaisti rodun, sukupuolen ja uskonnon sekä kielen luokitukset (Mustonen 2021). Tällaiseen uhmakkuuteen voi liittyä rangaistuksen riski, mutta suurin osa näistä nuorista osoittaa kuitenkin vahvaa vastarintaa. (Jönsson 2024). Eräs opiskelija haastoi rotuhierarkian, joka yhdistää valkoisuuden valtaan ja etuoikeuksiin, ja kääntää sen pääläelleen toteamalla että ”mitä mustempi, sen parempi”. Hän käyttää omaa kehoaan ja ihoväriään välineenä vastarintaan, mikä horjuttaa perinteisiä rotuhierarkioita ja värien välttelyä (Ennser-Kananen 2021.)

Kun rasistinen kohtelu jää kiistämättä - oli pa se sitten seurausta sivullisten tietämättömyydestä tai rangaistuksen pelosta - se edistää syrjinnän normalisoitumista ja valkoisten etuoikeuksia. Ruotsissa lääketieteellisen koulutuksen rodulliset, etniset ja kulttuuriset ennakkoluulot edesauttavat vähemmistöopiskelijoiden syrjäytymistä (Kristofferson ym. 2021). Rasismikokemuksien vuoksi nuorilla ilmeni myös vastakulttuurista puhetta tuomalla omaa kulttuuria voimakkaasti esille tai kapinoimalla ”suomalaista kulttuuria” vastaan (Zacheus & Saarinen 2017, 197). Tällaiset esimerkit ja analyysit rotuista ja vastarinnasta voivat edistää opetussuunnitelman ja pedagogiikan kehitystä sekä tukea rodullisen tasa-arvon tutkimusta. (Ennser-Kananen 2021). Osallistujat uhmasivat usein näitä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden esteitä. He pystyivät luomaan rakastavia suhteita ja pyysivät, että heitä kohdellaan tasavertaisina. Henkilöt, jotka vastustavat tällaisia rajoituksia, eivät kuitenkaan voi tehdä käytännöistä tasa-arvoisempia itse. Osallistujat uhmasivat usein näitä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden esteitä. He pystyivät luomaan rakastavia suhteita ja pyysivät, että heitä kohdellaan tasavertaisina. Henkilöt, jotka vastustavat tällaisia rajoituksia, eivät kuitenkaan voi tehdä käytännöistä tasa-arvoisempia itse. (Kauhanen 2021.) Tutkimuksessa korostetaan koulutuksen tarvetta toimia muutosvoimana, joka mahdollistaa rodullistamisen vastustamisen samalla edistäen tasapuolisuutta ja osallisuutta (Ennser-Kananen 2021).

6. Yhteenveto

Tulokset osoittavat, että rodullistetut nuoret kohtaavat näitä rasismien muotoja kouluissa. Sekä rakenteellinen että tietoinen rasismi ovat läsnä nuorten kouluarjessa. Nuoret ovat kokeneet rakenteellista ja avointa rasismia opettajien, luokkatovereiden ja muun koulun taholta. Nuorten kohtaama rakenteellinen rasismi ilmeni opettajien ja muiden koulun toimijoiden epätasa-arvoisena kohteluna ja rodullistamisena. Opettajien rasismi on yleensä epäsuoraa ja passiivista, ja usein piilevää, mikä hankaloittaa tämän toiminnan nimeämistä rasismiksi. Opettajien huonokäyttöisyys liittyy usein heidän puuttumattomuutensa tilanteisiin, kuten reagoimattomuutena kiusaamiseen ja rasismitilanteisiin. Lisäksi koulun aikuisten epäkohtelu näkyi rodullistettujen nuorten mielipiteiden kuulemattomuutena ja sen sivuuttamisena. Aineistoissa korostui opettajien suhtautumisen rodullistettuihin nuoriin olevan erilaista kuin valtaväestön oppilaisiin. Opettajilla saattaa olla myös ennako-oletuksia rodullistettuja nuoria kohtaan. Opettajat voivat siis olla osana rodullistamista, joko tiedostamattomasti tai tietoisesti. Rodullistaminen esiintyy koulutusympäristöissä ennakkoluuloina, stereotyyppinä ja hierarkkisinä käytäntöinä, jotka sitten vaikuttavat nuorten kokemuksiin. Rodullistaminen voi olla eksplisiittistä, tietoisia asenteita sisältävää, tai implisiittistä, jolloin se ilmenee huomaamattomasti ja tiedostamattomasti. Kouluympäristössä voi olla arkipäiväisiä toimintatapoja ja käytäntöjä, joita sekä opettajat, muu henkilökunta tai oppilaat käyttävät tiedostaen tai tiedostamattaan toiseuttamisen välineinä (Jönsson 2024).

Ennakkoluulo tuli esille kaikissa tutkimuksissa. Ennakkoluulot ovat usein tiedostamattomia, mikä vaikeuttaa siihen puuttumista. Lisäksi nuorten kokema erilaisuus näkyi selvästi useissa tutkimuksissa. Rodullistetut nuoret kokevat yleensä toiseuttamista kouluissa esimerkiksi koulun toimijoiden ylläpitämänä. Etninen identiteetti Ruotsissa sisältää toiseuden ja eriytymisen kysymyksiä, joilla voi olla tärkeä osa Ruotsissa asuvien nuorten identiteetin muodostumisessa (Gyberg ym. 2018). Lisäksi suomalaisissa artikkeleissa toiseuden kokemus oli myös keskeisessä osassa nuorten kertomuksissa (Kauhanen 2023; Zacheus ym. 2019; Henttonen & Kareinen 2023; Mustonen 2021). Nuoret kokivat olevansa erilaisia kuin muut, erityisesti segregaation vuoksi. He kokivat segregaatiota kouluissa, jossa opettajat usein jakoivat heidät eri luokkiin, usein kielen puutteeseen vedoten. Rakenteellisen rasismien lisäksi kouluissa ilmenee arjen rasismien ja mikroaggression muodot. Nämä arjen rasismien muodot ovat yksilön ylläpitämänä, kuten oppilaiden ja opettajien sen sijaan, että ne olisivat koulun käytännöissä. Nuoret kohtaavat usein rasistisia asenteita ja kohtelua, kuten pilkkaamista, rasistisia vitsejä,

vähättelyä, häirintää ja väkivaltaa sekä kiusaamista. Nämä muodot eivät rajoitu pelkästään kouluun, vaan arjen rasismien muodot ilmenevät myös koulun ulkopuolella, kuten vapaa-ajalla esim. kaduilla ja työpaikoilla. Tutkimuksiin osallistuneet nuoret kohtasivat myös syrjintää kouluissa. Syrjintä painottui kertomuksissa muun muassa ulkopuolelle jättämisenä, näkymättömyytenä ja kiusaamisena. Ulkopuolisuuden kokemus oli läsnä, vaikka nuoret kuuluivatkin monikulttuurisiin ystäväryhmiin.

Joissakin aineistoissa nuoret aktiivisesti vastustivat sortoa vastaan esimerkiksi kyseenalaistamisella ja hiljaisuudella. Tämä vastarinta saa tukea myös muista tutkimuksista. Nuoret käyttävät tunteisiin perustuvaa itsensä syrjäyttämistä ja hiljaisuutta vastarintastrategiana, erityisesti epäluottamuksen vallitessa tukipalveluita kohtaan (Kurki & Niemi 2024). Tämä viittaa heidän haluunsa muuttaa koulujärjestelmää. Nuorten tekemät pienet teot järjestelmän muuttamiseksi voidaan nähdä "hiljaisena mellakana", joka edustaa hienovaraista mutta vahvaa vastarintaa. Hällgren (2006) tutkimus osoittaa myös, että nuoret haastavat aktiivisesti jokapäiväistä rasismia eri tavoilla: joskus hiljaisuuden kautta, koska "voimansa keskittäminen siihen on liikaa"; toisinaan nauramalla rasistiselle vitsille; muina aikoina haastamalla tekijöitä.

Rakenteellinen ja tietoinen rasismi kietoutuvat yhteen, mikä vaikeutti niiden erottelua. Tietyt rasismien muodot ovat osin rakenteellista tai tietoista rasismia, mutta osaa rasismien muodoista on vaikea erotella suoraan, että kuuluuko se tietoiseen tai rakenteelliseen rasismiin. Rasismi näyttyy kokonaisuutena, joka koostuu erityyppisistä, jossakin määrin päällekkäisistä rasismien muodoista (Puuronen 2011, 62). Rasismien muotojen kytkeytyminen vahvasti toisiinsa haastoi erottelun tekemistä. Esimerkiksi syrjintä, voi olla sekä instituution käytännön ylläpitämää, mutta myös yksittäisten henkilöiden. (Ryynänen 2020). Kuten Ryynänen mainitsi rasismien moninaiset muodot eivät ole helposti erotettavissa toisistaan, vaan ne voivat kietoutua yhteen ja vahvistaa toisiaan. Tämä tarkoittaa, että rakenteellinen rasismi voi ilmetä yksilöiden toiminnassa ja asenteissa (Ryynänen 2021.), jotka puolestaan ylläpitävät institutionaalisia käytäntöjä. Tämän vuoksi on olennaista tarkastella rasismia sekä makro- että mikrotasolla, jotta sen kaikki ulottuvuudet tulevat näkyviin ja sen vastustaminen mahdollistuu.

6.1 Pohdinta

Vaikka Suomessa on hiljattain panostettu rasismien ja syrjinnän ehkäisemiseen rasismi on edelleen läsnä monen nuoren arjessa. Rodullistetut nuoret voivat kohdata näitä molempia teemoja samanaikaisesti. Näiden teemojen yhteisvaikutus voi olla riskinä nuorten syrjäytymiseen, itsetunnon heikkenemiseen ja yhteiskunnan ulkopuolelle jäämiseen. Kuten edellä toin esille, nuoret vastustivat myös sortoa vastaan, ja tämä vastarinta sai tukea useista tutkimuksista. Toisaalta monissa tutkimuksissa nuorten rasismikokemusten vähättely tuli esille. On yleensä helpompaa vaieta ikävistä asioista ja vitsailla sen sijaan, että toisi esille ikävät tapahtumat. Huumorilla on helpompi sammuttaa ja piilottaa epämiellyttävät tapahtumat. Asioista puhuminen vitsailun sävyllä luo negatiivisen ja surullisen tunteen siitä tapahtumasta, ja usein niitä kokemuksia ei haluta kokea. Vähättely ja vitsaileminen väkivallan kokemuksista luo tarpeen puhua ja vaieta kokemuksista (Kurki 2024, 50). Rasismien vähättely luo nuorelle turhautumisen tunteen ja heikentää luottamusta koulun toimijoihin, kuten opettajiin. Tämän lisäksi jatkuvan rasismien vähättelyn kokeminen luo tunnetta siitä, että ei haluta enää jakaa rasismikokemuksia niille, jotka eivät ole sitä kohdanneet. Suomessa tulisi puhua rasismista vielä vakavammin ja luoda antirasistinen ilmapiiri, jossa nuorten olisi helpompi jakaa kokemuksistaan. Rasismia kokeneille nuorille tulisi tarjota turvallista ilmapiiriä, jossa rasismien kokemuksista on helpompi jakaa vertaisten ja aikuisten kanssa (Kurki 2024, 52).

Voidaan sanoa, että rasismien vastustamiseksi ei riitä pelkästään huomion kiinnittäminen rasistisesti toimiviin yksilöihin, jotka uskovat rasistisiin ideologioihin tai joilla on ennakkoluuloja (Puuronen 2011, 59). On mahdollista, että rasistiset käytännöt syntyvät ja vahvistuvat sosiaaliseen järjestelmien ja instituutioiden sisällä, vaikka yksittäinen ihminen, ei käyttäytyisi rasistisesti (Puuronen 2011, 59). Opettajien ja muiden kouluhenkilöstöjen lisäkoulutautuminen rasismista ehkäisee rasismia. Usein kuulee muilta etnisestä vähemmistössä olevilta, ja myös itselläni on kokemusta siitä, kuinka opinto-ohjaaja yrittää ohjata matalapalkkaiselle alalle tai sellaiselle alalle, joka ei itseään kiinnosta. Opinto-ohjaajien tulisi antaa nuorten itse kertoa omista valinnoistaan ja heidän tulisi kannustaa nuoria tekemään omia valintojansa. Kannustus ja rohkaisu opettajilta ja muilta koulun toimijalta vahvistaa nuorten minäpystyvyyttä ja itsetuntoa. Opettajien rasismi on usein hienovaraisempaa, eikä niin näkyvää, jolloin se saattaa jäädä usein piiloon muilta, jolloin nuoret ei välttämättä tiedosta sen olevan rasismia. Tämän vuoksi olisi erityisen tärkeää puuttua opettajien rasistisiin ja epäkohtelun käytökseen. Nuorten kohtaamaan kiusaamiseen olisi myös tärkeää puuttua. Suomalaisen kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen on kriittisesti tarkasteltava

yhteiskunnallista ja kulttuurista viattomuuttaan, tunnustettava syrjivien ja vähemmistöjä marginalisoivien ideologioiden haitallisuus ja osallisuus sekä sitouduttava vastustamaan sortoa vastaan (Ennsner- Kananen 2021).

Huolestuttavaa on havaita, että nuoret kokevat voimakkaasti toiseuden kouluympäristössä. Miten on mahdollista, että jopa Suomessa kasvaneet nuoret kokevat itsensä erilaisiksi. Tämä toiseuden kokemus voi muodostua osaksi etnistä identiteettiä, ja vaikuttaa itsetuntoon, luoden ulkopuolisuuden ja kuulumattomuuden tunteen. Jatkuva ”me” ja ”muut”- jaottelu sekä kamppailu siitä, mihin nuori kuuluu, turhauttaa ja vahvistaa ulkopuolisuuden tunnetta. Pitkäaikainen ulkopuolisuuden tunne voi johtaa heikkoon hyvinvointiin ja sosiaaliseen syrjäyttämiseen yhteiskunnasta. Tämän vuoksi koen erityisen tärkeänä vaikuttaa nuorten kuulumattomuuden kokemukseen. Nuorten mielipiteitä tulisi kuunnella ja huomioida, sillä tämä luo nuorille kuulumattomuuden tunteen. On huomionarvoista luoda turvallinen ympäristö, jossa rodullistetut nuoret kokevat itsensä hyväksytyiksi osaksi yhteisöä juuri sellaisenaan kuin ovat. Nuorten osallisuus voi vahvistaa heidän identiteettiään ja itsetuntoaan, jolloin he kokevat tulleensa nähdyksi. Tämä osallisuus myös edistää vertaissuhteiden syntymistä, mikä parantaa nuorten sosiaalista tukea ja edesauttaa kuulumattomuuden tunnetta.

Jos aktiivinen rasisminvastaisuus puuttuu yhteiskunnasta, se heijastuu myös kouluun (Kurki 2008). Meidän kaikkien tulisi osallistua rasismien ehkäisemiseen. Jokainen voi omalla osuudellansa tehdä yhteiskunnasta paremman paikan. Reflektoimalla omaa käytöstään ja ennakkoluulojaan muista kulttuureista tulevia kohtaan edistää rasismien purkamisessa ja lisää ymmärrystä omista tiedostamattomista asenteista. Reflektointi auttaa tunnistamaan omat tiedostamattomat asenteet, mielipiteet ja stereotyyppit, jotka voivat vaikuttaa vuorovaikutustilanteissa. Omien etuoikeuksien tunnistaminen on osa reflektointia. Lisäksi puuttuminen rasismitilanteisiin on tärkeää. Moni nuorista ja lapsista kokee hankalaksi puolustaa itseään, erityisesti kouluissa, jossa opettajilla tai muilla henkilökunnan toimijoilla on valta-asetelma. Lisäksi moni heistä ei välttämättä ymmärrä kohtaamansa rasismia, minkä vuoksi tutkimuksissa on vaikea tunnistaa kaikkien nuorten todellisia rasismikokemuksia. Tutkielman rajoituksena on se, että kaikkien ääni ei tule esille tutkimuksissa. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksissa ei ole otettu huomioon yhtä lailla kaikkien ryhmien äänet ja näkökulmat. Tämä voi sitten rajoittaa tutkielman yleistettävyyttä. Lisäksi pitää ottaa huomioon, että olen aineistoksi hyödyntänyt alle kymmenen kirjallisuutta, jotka kolme on ruotsalaisia, mikä rajoittaa entisestään yleistettävyyden tekemisessä.

Tutkimuksissa puhutaan eri tavoin ja eri termein nuorista, mikä voi vaikeuttaa tuloksien vertailemista. Lisäksi tutkimukset ovat sidoksissa pohjoismaiseen kulttuurilliseen kontekstiin, mikä rajoittaa yleistämistä muihin maihin.

Tulevaisuudessa tulisi tehdä lisää tutkimuksia rodullistetuista nuorista, ja tämän lisäksi lasten kohtaama rasismia olisi tunnistettava. Kiinnostaisi jatkotutkimukseksi tehdä tutkimus rasismin yhteydestä nuorten hyvinvointiin. Lisäksi rasismikokemusten yhteys koulutuspolun suuntautumiseen ja jatko-opintojen hakemiseen olisi tärkeää tunnistaa. Kiinnostaisi tietää, että onko rasismikokemuksilla ja jatko-opintoihin hakeutumisella yhteyttä. Voittaisiin kuvitella näiden välillä olevan yhteys, koska monissa tutkimuksissa on todettu rasismin heikentävän koulumotivaatiota, ja koulumotivaatio vaikuttaa koulutuspolulla pysymiseen. Lisäksi on todettu maahanmuuttajataustaisten hakeutuvan vähemmän korkeakouluihin, johon yhtenä syynä voisi olla rasismin kokemukset esimerkiksi opettajien tai opinto-ohjaajien tavassa ohjata maahanmuuttajataustaisia oppilaita matalapalkka-aloille. Koulutusinstituutioiden rasistiset, seksistiset ja epätasa-arvoiset piirteet, voivat vaikuttaa nuorten etenkin tyttöjen koulutusvalintoihin ja mahdollisuuksiin (Kurki 2008, 45). Myös rodullistettujen kohtaamaa rasismia korkeakouluissa ei ole paljon kokemusta eli on tutkimusaukkoa. Yliopistojen vähemmistöryhmiä käsittelevä tutkimus on painottunut lähinnä yliopistoon pääsyn tarkasteluun, jolloin rotupohjaiset valtasuhteet ovat jääneet tutkimattomaksi alaksi (Souto & Lappalainen 2024). Lopuksi voisin alleviivata rasismin nostamista vahvemmin osaksi yhteiskunnallista keskustelua Suomessa. Vaikka rakenteellista rasismia ei voida poistaa kokonaan, se ei tarkoita, etteikö siihen voitaisi pyrkiä.

Kirjallisuus

1. Aghayeva, U., Mithiku, M., Perho, S., Kurki, T., Souto, A., Kivijärvi, A., Ismail, L. & Jalonen (2023). *Antirasismi nuorisotyössä*. Rauhankasvatus instituutti. https://rauhankasvatus.fi/wp-content/uploads/2023/03/RKI_Antirasismiopas_060323_sivut.pdf Viitattu 4.1.2025.
2. Alansari, M., Hunia, M. & Eyre, J. (2020). *A rapid review of racism in schools: Working paper*. New Zealand Council for Educational Research. New Zealand. Viitattu 4.1.2025.
3. Artemjeff, P. & Sheikh, Liban (2023). *Esiselvitys rakenteellisesta syrjinnästä. Syrjinnän tunnistaminen ja seuraaminen yhteiskunnan eri osa-alueille*. Oikeusministeriön julkaisuja. Selvityksiä ja ohjeita. Oikeusministeriö. [Link](#) Viitattu 28.12.2024.
4. Castaneda, Anu. E. (2018). *Etnisyyden ja syntyperän mukaiset hyvinvointierot*. Sosiaali- ja terveysministeriö. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137688/SH%202018_9%20Etnisyyden%20ja%20syntyperän%20mukaiset%20hyvinvointierot%20%20%20A%20E%20Castaneda.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 21.10.2024.
5. Castaneda, Anu. E., Larja, L., Nieminen, T., Jokela, S., Suvisaari, J., Rask, S., Koponen, P., & Koskinen, S. (2015). *Ulkomaalaistaustaisen psyykinen hycincointi, turvallisuus ja osallisuus*. Juvenus Print- Suomen yliopistopaino Oy Tampere. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/127023/URN_ISBN_978-952-302-535-6.pdf?sequence=2&isAllowed=y Viitattu 21.10.2024.
6. Castaneda, Anu. E., Kuusio, H., & Rask, S. (2020). *Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi: Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa*. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90907/THL_RAP2012_061_verkko.pdf Viitattu 21.10.2024.
7. Castaneda, Anu. E., Rask, S., Koponen, P., Mölsä, M. & Koskinen, S. (2012). *Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi: Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa*. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90907/THL_RAP2012_061_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 21.10.2024.
8. Carter, R. T., Johnson, V. E., Roberson, K., Mazzula, S. L., Kirkinis, K., Sant-Barket, S., & Brown, R. T. (2017). Race-Based Traumatic Stress, Racial Identity Statuses, and Psychological Functioning: An Exploratory Investigation. *Professional Psychology, Research and Practice*, 48(1), 30–37. <https://doi.org/10.1037/pro0000116>
9. Czimbalmos, M. & Rask, R. (2022). *Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ulkomaalaistaustaisessa väestössä Suomessa*. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. Puna Musta Oy Vantaa.

10. Dovemark, M. (2013). How private “everyday racism” and public “racism denial” contribute to unequal and discriminatory educational experiences. *Ethnography and Education*, 8(1), 16–30. <https://doi.org/10.1080/17457823.2012.717199> Viitattu 4.1.2025.
11. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (2019). *Mustana EU:ssa: Katsaus kokemuksiin syrjinnästä ja rasismista*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-being-black-in-the-eu-summary_fi.pdf Viitattu 22.10.2024.
12. Eurydice (2024). *Overview: Key features of the education system*. European education and culture executive agency. Overview. Finland. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/overview> Viitattu 1.1.2025.
13. Eurydice (2024). *Overview: Key features of the education system*. European education and culture executive agency. Overview. Sweden. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/sweden/overview> Viitattu 1.1.2025.
14. Essed, P. (1991). *Understanding Everyday Racism: An Interdisciplinary Theory* (1st edition). SAGE Publications, Incorporated.
15. Fink, A (2005). *Conducting Research Literature Reviews: From the Internet to Paper*. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
16. Finlex. (2014). *Yhdenvertaisuuslaki* 1325/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325#L3> Viitattu 19.10.2024.
17. Gordon W. (1982). *The Nature of Prejudice*. Reading, Mass: Addison-Wesley.
18. Habel, Y., Freeman, K., & Johnson, E. (2012). *Challenging Swedish Exceptionalism?: Teaching While Black*. In *Education in the Black Diaspora* (1st ed., pp. 99–122). Routledge.
19. Hällgren, Camilla. (2005). “Working harder to be the same”: everyday racism among young men and women in Sweden. *Race, Ethnicity and Education*, 8(3), 319–342. <https://doi.org/10.1080/13613320500174499> Viitattu 3.1.2025.
20. Hienonen, N., Kilpi, K., Nilivaara, P. & Vainikainen, M. (2024). *Luova ajattelu. Pisa 2022*. Tampere University Press, Tampere. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/158929/978-952-03-3532-8.pdf?sequence=2&isAllowed=y> Viitattu 28.12.2024.
21. Jaakkola, M., Liebkind, K., Gaudeamus oy, kustantaja, & Gaudeamus oy, kustantaja. (1994). *Maahanmuuttajat: kulttuurien kohtaaminen Suomessa*. Gaudeamus.
22. Keskinen, S., Seikkula, M., Mkwesha, F., Aghayeva, U., & Sinkkonen, A. (2021). *Rasismi, valta ja vastarinta : rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa*. Gaudeamus.
23. Kiilakoski Tomi (toim). (2021). *Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021*. Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura sekä opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2022/03/nuorisobarometri-2021-web.pdf> Viitattu 21.10.2024.
24. Kurki, T. & Niemi, A. (2024). Coloniality of Student Support Services: Young People’s Lived Experiences at the Intersection of Race, Disability and Mental Distress. *Nordisk tidsskrift for*

- pedagogikk* & *kritikk*, 10(3). https://www.researchgate.net/profile/Tuuli-Kurki/publication/330900891_Sukupuolittuneita_ja_rodullistettuja_koulutusreitteja_Maahan_muuttajataustaiset_tytot_siirtymassa_toisen_asteen_koulutukseen/links/5c5a9af4299bf1d14caf4031/Sukupuolittuneita-ja-rodullistettuja-koulutusreittejae-Maahanmuuttajataustaiset-tytoet-siirtymaessae-toisen-asteen-koulutukseen.pdf
25. Launis, V. (2017). Rasismi syrjintänä. Teoksessa: Eetos ry. (2017). Rasismi ja filosofia. <https://eetos.org/wp-content/uploads/2017/01/9789527385067-rasismi-ja-filosofia.pdf> Viitattu 5.1.2025.
 26. Lehtovaara, H. (2021). Korkeasti koulutettujen maahanmuuttaneiden naisten kokemuksia työnhakuvaiheen syrjinnästä. <https://journal.fi/tyoelamantutkimus/article/view/112503/66157> Viitattu 19.10.2024.
 27. • Liebkind, K. (1994). Maahanmuuttajat: kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa (pp. 21–49). Gaudeamus Oy.
 28. • Lorentzen, T., Bäckman, O., Ilmakunnas, I., & Kauppinen, T. (2019). Pathways to adulthood: Sequences in the school-to-work transition in Finland, Norway and Sweden. *Social Indicators Research*, 141(3), 1285–1305. <https://doi.org/10.1007/s11205-018-1877-4>
 29. • Maaailma.net (2011). Suomen kouluissa vaietaan rasismista. Verkkojulkaisu. <https://www.maaailma.net/uutiset/suomen-kouluissa-vaietaan-rasismista> Viitattu 4.1.2025.
 30. National Research Council. (2004). *Measuring Racial Discrimination*. Washington, DC: The National Academies Press. <https://nap.nationalacademies.org/read/10887/chapter/1> Viitattu 4.1.2025.
 31. Nieminen, R. (2020). "En olisi odottanut tätä sinulta", sanoi opettaja – Suomessa maahanmuuttajataustaiset oppivat huonommin kuin muut, tutkijan mukaan syrjintä rehottaa. Yle. <https://yle.fi/a/3-11431717> Viitattu 10.10.2024.
 32. Nuorisobarometri 2021. (2022). Kestävää tekoa. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2022/03/FI-Infografiikka-Nuorisobarometri-2021.pdf> Viitattu 21.10.2024.
 33. OED (2013). *Education at a glance 2013*. OECD Indicators, OECD Paris. <https://doi.org/10.1787/eag-2013-en> Viitattu 1.1.2025.
 34. Puuronen, Vesa (2011). *Rasistinen Suomi*. Gaudeamus, Helsinki University Press.
 35. Rastas, A. (2007). *Rasismi lasten ja nuorten arjessa - Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Tampereen yliopisto. Nuorisotutkimusverkosto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67726/978-951-44-6964-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 21.10.2024.
 36. Rastas, Anna (2007). *Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Nuorisotutkimusverkosto. Tampere. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67726/978-951-44-6964-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 3.1.2025.

37. Robert, M. (1994). Rasismi. Tampere. Suomentanut Tiisanen Antero ja Koivisto Juha.
38. Ryytänen, Sanna (2020). Puhummeko nyt rasismista? <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/100619/58134>
39. Viitattu 19.10.2024.
40. Ryytänen, Sanna (2020). Puhummeko nyt rasismista? Media ja viestintä, 43(4). <https://doi.org/10.23983/mv.100619> Viitattu 19.10.2024.
41. Sahlberg, P. (2006). Education reform for raising economic competitiveness. Journal of Educational Change, 7(4), 259–287. <https://doi.org/10.1007/s10833-005-4884-6> Viitattu 1.1.2025.
42. Souto, A. & Lappalainen, S. (2023). Normative whiteness in Finnish university education. Critical Studies in Education, 1–17. <https://doi.org/10.1080/17508487.2024.2347276> Viitattu 1.1.2025.
43. Stenman, Kristina (2023). Rasismi heikentää sisäistä turvallisuutta ja marginalisoi lapsia ja nuoria. Yhdenvertaisuusvaltuutettu. Muistio. [https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/documents/25249352/163537960/Yhdenvertaisuusvaltuutetu+muistio+rasismin+vaikutuksista+\(pdf\).pdf/5023ff80-fb46-3027-6921-dd666d9ebb3e/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+muistio+rasismin+vaikutuksista+\(pdf\).pdf?t=1685523013511](https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/documents/25249352/163537960/Yhdenvertaisuusvaltuutetu+muistio+rasismin+vaikutuksista+(pdf).pdf/5023ff80-fb46-3027-6921-dd666d9ebb3e/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+muistio+rasismin+vaikutuksista+(pdf).pdf?t=1685523013511) Viitattu 3.1.2025.
44. Tolonen, Ruut (2019). Häpeää, itsesyytöksiä, masennusta – toistuvan rasismin vaikutukset mielenterveyteen voivat olla vakavat. Blogi. <https://maailmankuvalehti.fi/2019/pitkat/hapeaa-itsesyytokia-masennusta-toistuvan-rasismin-vaikutukset-mielenterveyteen-voivat-olla-vakavat/> Viitattu 4.1.2025.
45. Turtola, Ilona (2015). “Eiväthän muslimityöt urheile”- monelle nuorelle rasismi on turruttavan jokapäiväistä. Yle arena. Uutinen. <https://yle.fi/a/3-8064223>
46. Waenthongkham, Janina (2024). Rasismi mielenterveydenhaasteiden aiheuttajana. Yhdenvertaisuusvaltuutettu. Blogi. <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/-/rasismi-mielenterveydenhaasteiden-aiheuttajana> Viitattu 3.1.2025.
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu. (2020). Yhdenvertaisuusvaltuutetun selvitys: Afrikkalaistaustaisille suomalaisille rasismi ja syrjintä ovat arkipäivää. <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/-/yhdenvertaisuusvaltuutetun-selvitys-afrikkalaistaustaisille-suomalaisille-rasismi-ja-syrjinta-ovat-arkipaivaa> Viitattu 28.1.2024.
47. Zacheus, T., Kajalahti, M., Varjo, J., Saarinen, M., Jahnukainen, M., Mäkelä, M. & Kivirauma, J. (2020). Yläkouluikäisten syrjinnän, kiusaamisen ja rasismin kokemukset. https://www.researchgate.net/publication/319715821_Ylakouluikaisten_syrjinnan_kiusaaminen_ja_rasismin_kokemukset Viitattu 7.12.2024.

Aineistolähteet

Elina Henttonen ja Janne Kareinen (2023). "kukaan ei synny vihaamaan" Nuorten dialogit rasismista ja syrjinnästä.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165318/OM_2023_34_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Ennsner-Kananen, J. (2021). 'My skin is hard' - adult learners' resistance to racialization and racism. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 7(3), 179–189.

<https://doi.org/10.1080/20020317.2021.2008113>

Gyberg, F., Frisén, A., Syed, M., Wängqvist, M., & Svensson, Y. (2018). "Another Kind of Swede": Swedish Youth's Ethnic Identity Narratives. *Emerging Adulthood*, 6(1), 17-31.

<https://doi.org/10.1177/2167696817690087>

Jönsson JH. (2024). "We Pupils Had to Hear..." Marginalised Youths' Experiences of Racialising Language and Symbolic Violence in Swedish Schools. *Social Policy and Society*. Published online 2024:1-15.

[doi:10.1017/S1474746424000307](https://doi.org/10.1017/S1474746424000307)

Kauhanen, I. (2023). Barriers to social justice in unaccompanied youth's lives.

<https://oulurepo.oulu.fi/handle/10024/46410>

Kurki, T. (2024). "Ulkonäön perusteella ajatellaan et me kestetään mitä vaan" Rasismin aiheuttama kipu ja kanssaivoiva nuorten vertaistukiryhmissä.

<https://journal.fi/nuorisotutkimus/article/view/145127>

Kristoffersson E, Rönnqvist H, Andersson J, Bengs C, Hamberg K. "It was as if I wasn't there" – experiences of everyday racism in a swedish medical school. *Soc Sci Med*.

2021;270:1. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.113678>

Mustonen, S. (2021). 'I'll always have black hair' – challenging raciolinguistic ideologies in Finnish schools. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 7(3), 159–168.

<https://doi.org/10.1080/20020317.2021.2000093>

Zacheus, T. (2019). Kiusaaminen, syrjintä ja Rasismi: kokemuksia peruskoulussa ja toisella asteella.

Saarinen, M. & Zacheus, T (2019). "En mä oo samanlainen": Maahanmuuttotastaisten nuorten kokemuksia ulkopuolisuudesta.